

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՄՈՐԻՍ ՄԷԹԵՐԼԻՆԿ

ՄԹԻԼՄՈՆՏԻ * * *

* * * ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

(ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՎ ԱՐԱՐ)

Թարգմ. Վ. ԿԷՈՐԳՆԱՆ

ՏՄԱԳՐ. Մ. ՏԵՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Ե. ՊՈԼԻՍ
1922

84

Մ-65

84
Մ-65

20 APR 2001

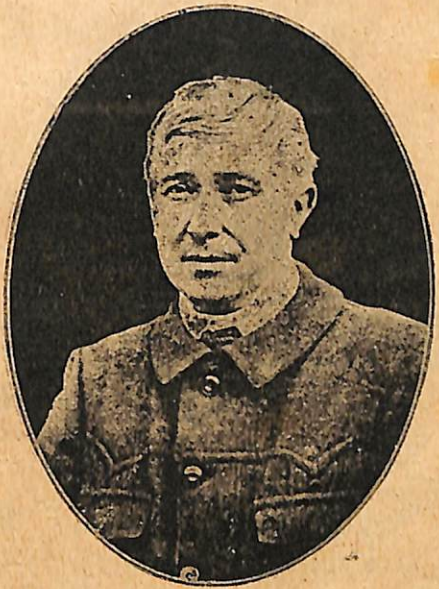
ՄՕՐԻՍ ՄԵԹԵՐԼԻՆԿ

19 NOV 2010

ՄԹԻԼՄՈՆՏԻ * * * * *
* * * * * ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

(ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ, ԵՐԵՎ ԱՐԱՐ)

Թարգմ. Վ. ԳԵՈՐԳԵԱՆ

ՄՕՐԻՍ ՄԵԹԵՐԼԻՆԿ

ՏՊԱԳՐ. Մ. ՏԵՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ
1922

23 JUN 2013

6632

- 3 -

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐ

ՍԻՐԻԼ ՎԱՆ ՊԵԼԼ	Քաղաքապետ Սթիվմոնտի, 60 տարու.
ԻԶԱՊԵԼ ՊԵԼԼԱ	Իր դուստրը, 28 տարու.
ՖԼՈՐԻՍ	Իր որդին, 14 տարու.
ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ	
ՊԱՐՈՆ ՖՕՆ ՌՌՔՈՎ	45 տարու.
ՏԵՂԱԿԱԼ	
ՕԹԹՕ ՀԻԼՄԷՐ	Քաղաքապետին փեսան, 32 տարու.
ՏԵՂԱԿԱԼ ՔԱՐԼ	
ՖՕՆ ՇԱՌԻՆՊԷՐԿ	28 տարու.
ԳԼՕՍ	63 »
ԺԱՆ ԺԻԼՍՈՆ	30 »
ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ	
ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ	45 »

Սենեկապահ մը, գերման յիսնապետ մը եւ զինուոր մը:

(Տեսարան Պելմիգական Ֆլանցի փոքր քաղաքներէն
միոյն՝ Սթիվմոնտի մէջ:)

5142-70

ՍԹԻԼՍՈՆՏԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Ա. ԱՐԱՐՈՒԱԾ

Քաղաքապետին աշխատութեան սենեակը, ընդարձակ սրահ մը առաջին յարկաբաժնին վրայ: Կիսահաշուեսեղան մը. պարտիզպանական կէս բնակութեան մը խիստ պատշաճօրէն կահաւորուած: Կաշեպատ թիկնաթոռ մը, ասպակեայ մատենադարան մը. թուղթերով, դամբիւղներով, բաժակներով ծանրաբեռնուած մեծ սեղան մը և սմաններ՝ ծաղիկներով ու պտուղներով լեցուն: Խոլորձայինք (orchidées) դեղձեր, սալորներ և խաղողի հիւնալի ողկոյղներ: Անկիւն մը, պահպանակի մէջ՝ պատի մեծ ժամացոյց մը: Պարտիզպանական դործիքներ, մղեղակներ (pulvérisateurs), թորանոցներ, փորձանակներ, փեթակներ և այլն: Խորը կիսապատուհան դուռ մը՝ պատշգամբն վրայ բացուող. ուրիշ մեծ դուռ մը՝ աջ կողմը:

ՏԵՍԻՆ, ԱՌԱՋԻՆ

ԺԱՆ ԺԻԼՍՈՆ ԵՒ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Վարագոյրը բարձրանալուն՝ համայնֆային փարսուղարը սեղանին մէկ անկիւնը նստած՝ կը գրէ: Աջէն կը մտնէ ժան Ժիլսոն, գեղջկական տարագով, որ իրեն լաւ չէ գացած: Աջ թեր պատասով մը վիզին է կապեր:

Ժան Ժիլսոն.— Բարի՛ լոյս Ձեզ, պարոն քարտուղար: Փարսուղարը.— (Առանց գլուխը բարձրացնելու.) Բարի՛ լոյս: Ի՞նչ կը փափաքէիք:

Ժան Ժիլսոն.— (մօտենալով.) Ձե՛ հանչցա՞ք զիս... Փարսուղարը.— Օ՛, դժժն էս, ժան... Ուրկէ՞ կու գաս: Վիրաւորուած էս բայց...

Ժամն ժիշտուն.— Այո՛, գնդակ մը արմուկիս մէջ։ Աէր-
չոյի շրջակայները ստացայ։ Պովգաբէլի վրայ փոխադրել
տուէին ինձ զօրքը, Գերմանացիք երէկ սակայն գիւղ մտան։
Եւ որովհետեւ ի վիճակի էի քալելու, չսպասեցի զօրագունդի
մնացորդին։ Գեղջուկի այս հին լաթերը տուէին ինձ, փախայ
և երեկոյեան մեծ մասը փողի մը մէջ անցուցի, երեք ժամ
քալեցի դաշտերու մէջէն և ահա Սթիլմոնտ եմ այժմ, ուրկէ
կը խորհիմ վայրկենապէս մեկնել, միանալու համար Բա-
րալինիէնէրուս որ վարը՝ Օվէրլորի մէկ կողմը պիտի
ըլլան։

Քարտուղար.— Յոգնած կ'երեւիս... արդեօք թե՞ւզ կը
նեղէ քեզ... թրջուած ես դուն սակայն։

Ժամն ժիշտուն.— Այո՛, մեծ բան մը չէ, բայց կարծես
այսօր աւելի կը ցաւի...

Քարտուղար.— Յոգնութիւնդ է պատճառը։ Պէտք է
հանգստանաս ու դարմանուիս։ Անկիւն մը անկողին մը կը
գտնուի քեզ համար։ Մօտս եղիր, մեր դուռը բաց է Աստուծոյ
ճամբորդներուն առջև։

Ժամն ժիշտուն.— Անկողնի և հանգիստի վրայ չէ խնդիրը.
հոս պիտի ըլլան անոնք վաղը առտու։

Քարտուղար.— Որո՞նք։

Ժամն ժիշտուն.— Գերմանացիք։ Ճամբաները հեծեալ զին-
ւորներով ողողուած են, իսկ ես զօրագունդի գլխաւոր մա-
սէն հազիւ թէ քիչ մը առաջ կը գտնուիմ...

Քարտուղար.— Կարելի բան չէ... մենք ու եւ տեղեկու-
թիւն չունինք. հաղորդակցութիւնները խզուած են ամբողջ...

Ժամն ժիշտուն.— Ո՞ւր է քաղաքապետը։

Քարտուղար.— Ես ալ անոր կ'սպասեմ։ Զերմանոցնե-
րուն մէկուն մէջն է։ Երէկ գիշերուան փոթորիկը կ'երեւի
փնտնելու պատճառած է։ Վայրկեանէ մը հոս կ'ըլլայ, սպա-
սաւորը գնաց փնտռելու զայն։ Խօսելի՞ք մը ունէիր իրեն։

Ժամն ժիշտուն.— Պովգաբէլի քաղաքապետին կողմէ կ'ու-
զէի պարզապէս յանձնարարել իրեն աջալուրջ ըլլալ ու մա-
նաւանդ հսկել որ ու է գէնք չգտնեն քաղաքին մէջ։

Քարտուղար.— Ամէն նախազգուշութիւն ձեռք առ-

նաւած է արդէն ու բոլոր գէնքերը, նոյնիսկ զինաշարի
առարկաները, գետեղուած են քաղաքապետարանին մէկ
սրահը, որուն բանալին իմ մօտս է։— Պովգաբէլ կը գտնուին
անոնք, ուրեմն...

Ժամն ժիշտուն.— Այո՛, երեքէն չորս հարիւր հոգի...
կ'երեւի թէ պարոնին փեսան կը հրամայէ անոնց...

Քարտուղար.— Ո՞ր պարոնին։

Ժամն ժիշտուն.— Սթիլմոնտի ձեռք պարոնին։

Քարտուղար.— Օթթօ Հիլմէ՞րը. կարելի բան չէ...

Ժամն ժիշտուն.— Այո՛, կարծեմ թէ այդ է անունը. տե-
ղակալ Հիլմէր... Ուրեմն ճիշտ է. չէի ուզեր հաւտալ։
Ըսել է Գերմանացիի հետ ամուսնացիր է աղջիկը։

Քարտուղար.— Այո՛, և ինչո՞ւ չամուսնանար։ Ծառ
չեն սիրուիր այս կողմի Գերմանացիները. հակառակ ատոր
այժմէկ մնաս կը հասցնեն անոնք մեզի, ընդհակառակը... Ա-
մուսնութիւնը պատերազմէն առաջ տեղի ունեցաւ երբ ոչ
ոք գիտեր թէ... բարեբախտաբար խեղճ Տիկին Վան Պէլլ,
պարոնին կինը, իր աղջկան պսակէն տարի մը առաջ էր մե-
ռած։ Իր կենդանութեան տեղի չէր կրնար ունենալ այդ
բանը, կ'ատէր որովհետեւ ան Բրուսիացիները, և եթէ տես-
նէ՛ր ինչ որ կ'ընեն անոնք այսօր... բայց պարոնը որքա՞ն
պիտի զարմանայ... հաւանաբար տեղակալ Օթթօ հոս գալ
խորհի։

Ժամն ժիշտուն.— Արդարեւ, կ'երեւի այդ մասին խօսած է
Պովգաբէլի քաղաքապետին։ Բայց ի՞նչպէս կատարուեցաւ
այդ ամուսնութիւնը...

Քարտուղար.— Խիստ ընականօրէն։ Ի՞նչ կ'ուզես. կա-
րելի չէր կանխադուշակել թէ Գերմանացիք պիտի ջարդէին
մեզ և գործէին բոլոր այն սարսափները զորս կ'ընեն, եթէ
երբեք ճիշտ են ըսուածները...

Ժամն ժիշտուն.— Ի՞նչ և իսկ։ Դեռ չատ աւելի պակաս կը
խօսուի կատարուածներէն։

Քարտուղար.— Գուցէ, բայց ո՛չ ոք պիտի կասկածէր։
Հարկ է գիտնալ որ, պարոն Վան Պէլլ, մեր քաղաքապետը,
գործի բերմամբ Գերմանիա կ'երթար յաճախ։ Հոն խիստ փա-

ղաքչօրէն կը վարուէին իրեն հետ և լաւ ընդունելութիւն կ'ընէին: Մինչև իսկ չրջանի Պարտիզականական Դաշնակցութեան նախագահ՝ նշանակեցին զինք՝ Գոլոների մէջ: Ան կը ճանչնար երկար ժամանակէ ի վեր Հիլմէր ընտանիքը և կ'իջեւանէր Օթթոյի ծնողաց մօտ՝ Գոլոներէն ամէն անգամ անցնելուն:

Ժամ ժիլտն.— Հարօւստ են Հիլ... ինչպէս կը կոչէիր...:

Քարսուդար.— Հիլմէրք, Հոննոսեան Բրուսիոյ ելեքտօրական մեքենաներու և կազմածներու ամենամեծ գործարանի մը սեփականատէրն են: Եւ որովհետև Հիլմէրի որդին, տեղակալ Օթթօ, որուն մասին կը խօսինք, կը փափաքէր ծանօթանալ խորհրդայններու և ջերմանոցային խաղողի մշակութեան,— մասնագիտութիւն վան Պէլլ և Առեւտրական Տան Ընկերութեան,— հոս եկաւ, միւս կողմէ պարոն վան Պէլլի որդին ալ ելեքտօրագիտութեամբ կը հետաքրքրուէր: Ուստի փոխանակեցին երկու երիտասարդները վան Պէլլի որդին հոն գնաց և Օթթօն եկաւ հոս:

Ժամ ժիլտն.— Երկար ժամանակէ ի վեր հոն կը զրտնուի ան:

Քարսուդար.— Գրեթէ երկու տարիէ ի վեր:

Ժամ ժիլտն.— Իսկ ո՞ւր է վան Պէլլի որդին...:

Քարսուդար.— Պատերազմի յայտարարութեամբ անապահով եկաւ ան, բայց չընկներ կը շրջին թէ կրցած է խոյս տալ: Դեռ լուռ չունինք իրմէ և մտառանջ ենք խիստ:

Ժամ ժիլտն.— Իսկ Օթթօն, ինչպէս կրցաւ Գերմանիա անցնիլ...:

Քարսուդար.— Չգիտեմ թէ ինչպէս պատահեցաւ ատիկա, գաղտնապէս իմաց տուած ըլլալու են իրեն: Սա իրաւ է որ մօրը տկարութիւնը պատրուակելով յուլիսի մէջ յանկարծ մեզ ձգեց և հեռացաւ:

Ժամ ժիլտն.— Ապացոյց մը ևս որ անոնք գիտէին ինչ որ կը պատրաստուէր և թէ երկար ատենէ ի վեր տրուած էր ազդանշանը: Բայց քանի որ տեղեկութիւն ունէր, կրնար գոնէ կանխաւ իմաց տալ իր աներոջ ու աներձագին մանաւանդ...:

Քարսուդար.— Ինչ կ'ուզես, այդ մարդիկ մեզ նման չեն ստեղծուած:

Ժամ ժիլտն.— Կամ թէ մենք անոնց պէս չենք ծնած, բարեբախտաբար:— Երկա՞ր ատենէ ի վեր ամուսնացած էն անոնք...:

Քարսուդար.— Վեց ամիսէ ի վեր:

Ժամ ժիլտն.— Եւ երջանիկ ամուսնութիւն մըն է ասիկա:

Քարսուդար.— Կը պաշտէին զիրար և յետոյ արդար պէտք է ըլլալ Օթթօյի նկատմամբ: Շատ բարի, ազնիւ, օգտակար ծառայութիւններ մատուցանող, համեստ, աշխատասէր, քաղաքավարի և խելացի տղայ մըն է, մէկ խօսքով ոչինչ ունի մեղադրելի:

Ժամ ժիլտն.— Բացի Գերմանացի ըլլալէն, որ ամէն ինչ ըսել է արդէն... Իսկ իր կինը՝ ինչ կը խորհի պատերազմի մասին...:

Քարսուդար.— Տարակոյս չկայ որ շատ ազդուած է. և չափազանց վտանգաւոր է որ ինքզինքիս թոյլ տալի ըսելու թէ այս րոպէիս... կը հասկնաս, չէ... Վերջապէս դեռ յայտնի չէ... Խիստ մտառանջ է, խիստ տխուր, բայց այդ մասին բան մը չըսեր, այս աստիճան մտահոգուած չէր երբեք:

Ժամ ժիլտն.— Բայց Օթթօն ամէն ինչ իմացուցած և իր միտքը պատրաստած ըլլալու է...: Պէտք է որ իրազեկ ըլլար նիւթուած մեքենայութիւններուն...:

Քարսուդար.— Տեղեկութիւն չունիմ, չյայտնեց ինձ իր գաղտնիքները:

Ժամ ժիլտն.— Իսկ ինչ կ'ըսէ պարոնը:

Քարսուդար.— Բաւական խռովակոծ վիճակ մը ունի ան: Շանթահարուածի նման կ'երեւէր սկիզբները: Չէր ուզեր հաւատալ... Յետոյ բորբոքած, ցասկոտ, զարհուրած... Բայց ինչպէս որ ամէն բանի մէջ լաւատես է, ինքզինքը բաւական գտաւ վերջապէս. հանդարտեցաւ և ալ կը հաւատայ թէ կարգադրուի պիտի չուտով ամէն ինչ... Ահաւասիկ ինք սակայն:

(Ներս կը մտնէ փաղափայտեօր, խաղողի սեմնիկի ողկոյզներով լեցուն զամբիւղ մը ձեռքը):

ՏԵՍԻՆԵՐԵՐԻ

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՐ

Քարտուղար (ոսփ կանգնելով). — Բարի՛ լոյս Ձեզ, պարոն քաղաքապետ:

Քաղաքապետ. — Բարի՛ լոյս, Բիէն, Ինչպէս ես:

Քարտուղար. — Բաւական լաւ, մանաւանդ երբ մարդ ամբողջ գիշերը աշխատած է...

Քաղաքապետ. — Ամէն ինչ կարգի՞ն է քաղաքապետարանին մէջ...

Քարտուղար. — Ամէ՛ն ինչ, պարոն քաղաքապետ. բոլոր գէնքերը հոն մթերեցին, ես անձամբ դասաւորեցի զանոնք և տուի ստացագրերը: Բայց թոյլ տուէք Ձեզ ներկայացնել վաղեմի իմ բարեկամ՝ պարոն Փան Ժիլսոնը, ուսուցիչ ի Նինով և վերաւորուած Աէրլայի մէջ: Պովգաբէլլ կը դարմանուէր ուր մտած են Գերմանացիք երէկ և ուրկէ աւա երեկոյ փախած է ան: (Իբարու ձեռք կը սեղմեն):

Քաղաքապետ. — Աէրլո՞ էիք, ուրեմն:

Փան Ժիլսոն. — Այո, նահանջի գիծը ասկանովելու յանձնարութիւն ունեցող քաղաքապետներու գումարտակին մէջ յիշնապետ էի:

Քաղաքապետ. — Բո՛ւռն էր կոխը:

Փան Ժիլսոն. — Բաւական բուռն: Գումարտակին երկու երրորդը հոն մնաց. և յետոյ միշտ միեւնոյն բանը, առանց հրետանիի, վեցի գէն մէկ... Կարելի դիմադրութիւնը եղաւ, ի վերջոյ նահանջելը լաւագոյն համարուեցաւ...

Քաղաքապետ. — Շատ յոգնած կը թուիք. պիտի մարիք անօթութենէ... Բիէն, ո՛ւր է խելքդ, տղա՛ս: Սպասեցէք հրաման ընեմ: (Ձանգակը կը հնչեցնէ, նետ կը մնէ սենեկապան մը.) Ֆիրմէ՛ն, աղանդերներու մառանին մէջ հաց, կարագ, հաւկիթ, պանիր, քաղցրաւենի ինչ որ կայ բեր հոս: Պաղ միւս ըլլալով Ինչ կը գտնուի:

Սենեկապանը. — Հորթի և վառեակի միւս, խոզի ապուխտ և չոր լեզու:

Քաղաքապետ. — Լա՛ւ. բոլորն ալ բեր: Ետքն ալ խմելիք... (Ժիլսոնին) Դուք ի՞նչ կ'ընտրէք: Սքանչելի ռուսրէայի մը ունիմ և 1882էն մնացած փորթուգալեան գինի մը, որմէ դժգոհ պիտի չմնաք: Ո՛րը կ'ընտրէք: Բերէք երկուքն ալ, աւելի պարզ: Երկու շիշերը մէնչեցմբ պիտի խմէք: Հարկ եղած պարագային պիտի օգնեմ ձեզի. անանկ չէ՞, Բիէն... Գերմանացիք գոնէ ասոնք պիտի չկարենան խմել... Եւ յետոյ պտուղներ պիտի չպակսէին: Անաւասիկ սալորներ, որմնայեցեբուս դեղձերը և նոր քաղուած խաղողներ: Դիտեցէք անգամ մը սա ողկոյղները: Անբաղդատելի են անոնք... իմ յաղթանակ պիտի ըլլայ ասիկա: Տեսակներու խառնուրդ մըն է զոր համբերութեամբ ձեռք բերի. ալիքանդեան սպիտակ ալախառնուրդ մը, տեսքով սքանչելի, բայց անհամ. սպանիական մշկախաղող մը՝ ճոզած ալ անմահական, և Նիսի չըջականերու Սեն Ժանեք մը, որ կը պարունակէ երեք տեսակներու յատկութիւնները՝ առանց անոնց պակասութիւններուն... ճաշակեցէք սա ողկոյղները, հիանալի չե՞ն... միեւնոյն ատեն կարծր կակուղ և համեղ, կը մանրուին ու կը հալին ատամներուն ներքեւ... Ինչպէս Ֆրոնքիմեան մշկահոտ ում պ մը գինի՝ սառոյցէ սրուակի մը մէջ... հինգ տարիէն պիտի կրնամ շարաթական հինգ հարիւր քիլօ հրապարակ նետել անկէ... Իբրեւ կաղանդչեայ դուք կ'ունենաք անկէ... Ըսել է Պովգաբէլլ են անոնք:

Փան Ժիլսոն. — Այո՛, պարոն քաղաքապետ, և հոս պիտի ըլլան վաղը առտու կանուխ: Իրենց զօրքէն շատ քիչ առաջացած էի ես...

Քարտուղար. — Քիչ առաջ ժամը ինձ կ'ըսէր թէ ձեր փեսան՝ պարոն Օթթօն կ'առաջնորդէ զանոնք:

Քաղաքապետ. — Ի՛նչպէս, Օթթօն... Կարելի բան չէ... ձեզ այդպէ՞ս ըսին... դուք տեսաք զայն...

Փան Ժիլսոն. — Ես չտեսայ, բայց այդպէս ըսին ինծի: Պովգաբէլլի մէջ երեք զօրապետներ կան. հրամանատար մը և երկու տեղակալներ: Օթթօ Հիլմէր մէկն է անոնցմէ: Կ'երեւի ինք է ըսած՝ թէ ճշրդ զօրաչարքի մէկ ջոկատով գայ պիտի գրաւել Սթիլմոնտը...

Քաղաքացիները.— Ճիշտ է, պահեստի զօրաց տեղակալ էր ան: Ջարմանալի է որ համարձակեր է... բայց իրաւունք ունի, իրականին մէջ, լաւ է ըրած: Ան պիտի կարգադրէ խնդիրները և մենք ալ ոչինչ պիտի ունենանք վախճալու... ինչ և է, բաւական տարօրինակ է ասիկա... Անա փեսաս որ տունս կը վերադառնայ յաղթական, ոտքերը մոյկերուն մէջ, գլուխը սաղաւարտեալ, սուրը ձեռքը, բռնաբարելէ ետք իր որդեգրած հայրենիքին սահմանները... վերջապէս պատերազմ է ասիկա, իրենք չէ սխալը և ոչ ալ ինք՝ պատասխանատուն, իր փափաքածը չէ որ կ'ընէ: Եւ յետոյ մեզի համար աւելի լաւ, որքան ատեն որ հոս դառնուի ան՝ կասկածելիք ոչինչ պիտի ունենանք... Իսկ որո՞նք են միւս երկու պետերը...:

Ժամ ժիյուն.— Հրամանատար մը որուն անունը չեմ յիշեր ըսաւ, ոչ այնքան գէշ մէկը, և տեղակալ մը, որ Բրուսիացի իսկական գեղջուկ ազնուական գաղան մըն է. ատուած՝ կ'երեւի իր զինուորներէն, որոնց հետ կը վարուի բրտօրէն և որոնք կը խոշտանգէ շուներու նման...:

Քաղաքացիները.— Պովգարէլի մէջ ի՞նչպէս վարուեցան, շատ չարիքներ գործեցին...:

Ժամ ժիյուն.— Մինչև իմ մեկնելս՝ ո՛չ: Քաղաքացիները, երէզն ու նօտարը իրրեւ պատանդ վերցուցին և յայտարարեցին թէ հրացանազարկ ընեն պիտի զանոնք, եթէ երբեք հրացանի հարուած մը արձակուի գիւղին մէջ...:

Քաղաքացիները.— Շնորհիւ Օթթոյի բան մը պիտի չընեն: Օթթօն պատուական տղայ մըն է, նոյն իսկ ճանճի մը վրաս հասցնելու անընդունակ: Մնաց որ ջարդերու և խժգոնութեանց մասին չափազանցուած են անոնց վերադրուածները. վայրենիներ չեն անոնք վերջապէս...:

Ժամ ժիյուն.— Ներեցէ՛ք, պարոն քաղաքացիներ, չափազանցուած չեն երբեք, և դեռ հազիւ մէկ մասը ծանօթ է ձեմարտութեան... Ինչ որ ըրին անոնք Անտէնի, Վիզէի, Տիւնանի, Լուվէնի, Անէրշոյի և այն բոլոր քաղաքներուն մէջ ուրիշ անցան, սոսկալի՛ էր... Բայց Ձեզ կը խօսեմ ինչ որ գիտեմ անձնական և ապահով աղբիւրներէ Տիւնանի և Լուվէնի ջարդերուն մասին, որուն ականատես եղած են ըն-

կերներէս երկուքը: Լուվէնի մէջ երկու հարիւր տասը անմեղներ սպանած են անոնք, որոնց քսանը չորսը կին և տասը չորսը երախաներ էին: Տիւնանի մէջ ըրած են վեց հարիւր զոհեր, որոնց վաթսունը մէկը կին և երեսունը ինը երախաներ: Բացարձակապէս անպաշտպան ուրիշ քաղաքներու կարգին՝ Անէրշոյի մէջ ևս հրացանազարկ ըրին տեղւոյն քաղաքացիներն ու իր տանը հինգ տարու որդին...:

Քաղաքացիները.— Հօացանի բռնելին ճիշտ է ուրեմն... Ձէի հաւտար: Եւ ի՞նչ պատճառով սակայն...:

Ժամ ժիյուն.— Իրենց մարդոց կողմէ արձակուած անյայտ գնդակ մը սպանած էր գնդապետին...:

Քաղաքացիները.— Վա՛յ... վտանգաւոր են այս մարդիկը. բայց լինելու է այս բոլորը... (Ներս կը մտնէ սենեկապետը.) Մինչ այդ, Ֆիրմէնը կը բերէ ահա ուտելիքները... սանտուխներն ու երկու շիշերը ահա արտակ... (Քաղաքացիները լեցնելով.) ասիկա 1882 ռուսոյայմա է: Նայինք ինչպէս կը գտնէք:

Ժամ ժիյուն (ձառակելով).— Հասարակ տեսակէն չէ:

Քաղաքացիները.— Արդարեւ... վեց հարիւր շիշոց բաժին մըն էր զոր գնեցի մահէն յետոյ նօտար Վան Հուլի Մարի որ քաղաքին լաւագոյն մահանը ունէր:— Ինչ ընել կը խորհէր սակայն: Այդ վիճակին մէջ ճամբայ իյնալու չէք... Քանի մը որ հանգստացէք հոս և խնամքով կը դարմանուին ձեր վէրքերը. կատակել չըլլար այս վիճակին մէջ...:

Ժամ ժիյուն.— Պատճառը այն է որ եթէ երեւան հանեն զիս այստեղ, առնուազն Գերմանիա կը ղրկեն, եթէ երբեք իրրեւ արձակագէն, տեղն ու տեղը հրացանազարկ չընեն...:

Քաղաքացիները.— Մի՛ վախճաք: Ձեզ տանը մէջ կը պահեմ. իրողութիւնը կը հաղորդեմ Օթթոյի, ան կը կարգադրէ պէտք եղածը...:

Ժամ ժիյուն.— Իմ ալ ուզածս այդ էր... Շատ յոգնած եմ և չեմ կարծեր թէ աւելի հեռուն երթալու չափ ոյժ ունենամ... բայց ձեզ վտանգելէ կը վախճամ, եթէ գտնեն զիս ձեր տունը...:

Քաղաքացիները.— Ձեզ կ'ապահովցնեմ թէ վախճալու բան չկայ: Ատոր իմ գործիս պէս կը նայիմ, Օթթօն ու է բան չի մերժեր ինձի, ընտանեբար տեղի պիտի ունենան այս բոլորը: (Ներս կը մտնէ սենեկապետը.)

Սենեկապետը.— Պարոն քաղաքապետ, վանդակորմին առջև են անոնք:

Քաղաքապետը.— Որո՞նք:

Սենեկապետը.— Գերմանացիք: Սպաներ և երկոտասնեակ մը զինուորներ: Դուռը բանալով է անոնց:

Քաղաքապետը.— Անտարակոյս: Բայց չուտո՞վ: Սպաներէն խնդրէ որ հետեւին քեզի, ես կ'սպասեմ հոս իրենց:

Քաղաքապետը.— Ձեզ առանձին թողուլ պէ՞տք է, պարոն քաղաքապետ...

Քաղաքապետը.— Ո՛հ, սպասէ՛, բայց նախ ապահով տեղ մը դիր բարեկամդ, միասին քովի սենեակը անցէք, իսկ երբ ֆիրմէնը գայ, անկողին մը պատրաստել տուր անոր: Յետեւ թիւն, պարոն ժիլսոն, միասին տարէք շիշերն ու ուտելիքները: մի՛ վախճաք բնաւ: (Ժիլսոն բռնելով սենեակը կը մտնէ.) Իսկ այժմ պատրաստուինք թշնամին ճակատելու... վերնագաւթին աստիճաններուն վրայ իրենց սուրերուն քսքոտուքի ձայնը ահա...

ՏԵՍԻԼ ԵՐՐՈՐԴ

ՆՈՅՆԲ՝ ԱՌԱՆՑ ԺԱՆ ԺԻԼՍՈՆԻ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ՊԱՐՈՆ ՖՈՆ ԴՈՔՈՎ, ՏԵՂԱԿԱԼ ՕՅՅՕ ՀԻԼՄԷՐ

ԵՒ ՔԱՐԼ ՖՈՆ ՇԱՌՆՊԷՐԿ

(Սենեկապետը դուռը կը բանայ, ներս կը մտնեն երեք սպաները.)

Քաղաքապետը (Տեսնելով Օրթոն՝ առաջ քայլ մը կ'առնէ).— Օրթո՞, այդ դո՞ւն ես.— (Մեկնաբար ձեռքը կ'երկարէ՝ յետոյ ետ կը քաշէ.)

Օրթո.— Ե՛ս, այո՛: (Ներկայացնելով զանոնք իրարու.) Տէ՛ր հրամանատար, ահա առիթ աներ-հայրս՝ քաղաքապետ Սթիվոնսի: (Քաղաքապետին)— Հրամանատար պարոն Ֆոն Ռոքով, տեղակալ Քարլ Ֆոն Շառնպէրկ:

Հրամանատարը.— Պարոն քաղաքապետ, մինչեւ ցնորտն օրինու թիւն, մենք կը գրաւենք քաղաքը: Երկու հարիւր յիսուն հոգիի բնակարան պէտք է հայթայթել: Առ այժմ պիտի չկերակրէք զանոնք: Ես և երկու սպաներս ձեր տունը տեղաւորուելու համար թոյլտուութիւն կը խնդրենք ձեռնէ: Ծանօթ է ինձ անոնցմէ մէկուն ձեզի հետ ունեցած կապերը: Կը յուսամ թէ շնորհիւ այդ գերազանց կապերուն ու է խնդիր պիտի չծագի մեր միջև: Այսու հանդերձ, նկատի ունենալով քաղաքացիներու մինչև հիմա երեւան բերած վատ տրամադրութիւնները և իմ ստացած մեկին հրահանգներս, պարտաւորուած եմ, ըստ սովորութեան, ձեզ իբր պատանդ նկատել: Եթէ երբեք, Աստուած չընէ, դժբախտութեամբ մը մահափորձ մը պատահի սպաներուս կամ զինուորներուս մէկուն վրայ, դուք ձեր կեանքովը պիտի տուժէք: Բայց յուսամ թէ այդքան ցաւառիթ ծայրայեղութիւններու պիտի չհասնինք: Եթէ քաղաքացիք պատշաճօրէն վարուին՝ վախճալու ոչինչ պիտի ունենան, ինչ որ ալ ըսուած ըլլայ, բարբարոսներ չենք մենք: Արդարադատ ենք ամէն բանէ առաջ, բայց պատերազմական անհրաժեշտութիւններ երբեմն մեզ կը հարկադրեն ըլլալ խիստ և զգոյշ: Կէս ժամէն խորհրդակցութեան կը կանչեմ ձեզ քաղաքապետարանին մէջ, անհրաժեշտ գրաւումները կարգադրելու և պատերազմական ծախքերու ձեր բաժինը ճշդելու համար:

Քաղաքապետը.— Պատերազմական ծախքերու բաժինն ինձ կը թուի թէ մինչև այսօր ատոր տեղի տուող ոչինչ ըրած ենք մենք...

Հրամանատարը.— Ներողութի՛ւն, թերեւ թոյլատրէ՛ք վիճիլ անոր գումարին մասին, բայց սկզբունքին՝ բնա՛ւ երբեք:

Օրթո (Քաղաքապետին).— Հաճեցէ՛ք պարոն հրամանատարին առ հրապարակին վրայ նայող առաջին յարկի պատը դաժմեալ սենեակը, առջևի սրահով: Ես և տեղակալ Շառնպէրկ կը վերցնենք իրարու կից երկու սենեակները: Ֆիրմէն, առաջնորդէ՛ պարոն հրամանատարն ու պարոն տեղակալը իրենց սենեակները...

Հրամանատարը.— Պարոն քաղաքացեա, խնդրեմ կէս
ժամ առաջ պատրաստել տուէք ճաշը: Ճիշտ կէսօրին է ուրե-
մըն, որ պատիւ պիտի ունենանք ձեր ճաշասեղանը նստելու:
Քաղաքացեալ.— Համաձայն, պարոն:
(Իսկուհի կ'ելլեն հրամանատարն ու տեղակալ Ֆոն Շա-
ունպէրկ' առջեւէն սենեկապետը.)

ՏԵՍԻՆ ԶՈՐԲՈՐԿ

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԵՒ ՕԹԹՕ

Քաղաքացեալ.— Խեղճ Օթթօս...

Օթթօ.— Ո՛ւր է Պէլլան...

Քաղաքացեալ.— Վերը, իր սենեակը. լսած ըլլալու չէ
ձայնդ:

Օթթօ.— Ի՞նչպէս է, անհանգիստ է արդեօք...

Քաղաքացեալ.— Ո՛չ բոլորովին. բայց շատ տկարացած,
շատ յոգնած, շատ յուզուած այս դէպքերէն... Քնանալու
պէտք ունի, աւելի լաւ է չարթնցնել զինք...

Օթթօ.— Ինչպէս կը նայի դէպքերուն վրայ...

Քաղաքացեալ.— Ինչպէս մենք ամենքս, ապշած, բար-
կացած և զարհուրած... բայց ան մենէ աւելի յուզուած է
քնականաբար,— մենք որ եղածներուն համար մեր աչքերուն
ալ չենք հաւատար... Խեղճ Օթթօս, անարդ զիջումներ ընել
կու տայ քեզի պատերազմը:

Օթթօ.— Հաւատացէք որ ուրախ սրտով չէ որ կ'ընենք
ատիկա... Բռնադատուած կը գործենք այս բոլորը, իբր
փոխարինում ձեր հայրենակիցներուն անարդարանալի ըն-
թացքին...

Քաղաքացեալ.— Կ'երևի թէ առաջին անգամ Պելճի-
գան էր սկսողը...

Օթթօ.— Ձեր ենթադրածէն չա՛տ աւելի ուղիղ է ատի-
կա... Մեր թշնամիներուն խաղալիկ դառնալ սկսաւ ան և
եթէ կանխամիջոցներ ձեռք չառնէինք, զո՞ն պիտի ըլլայինք
իր ուղղամտութեան նկատմամբ մեր տածած վստահութեան...

Քաղաքացեալ.— Օ՛ն, Օթթօ՛, կը ճանչնամ ես քու
խելքդ, խղճմանդ ու պատուի խոր զգացումդ. դուն որ
ապրեցար մեր սէջ և գիտես թէ ի՞նչ դիրք պէտք է բռնել,
ինչպէս կը համարձակիս լրջօրէն պաշտպանել նմանօրինակ բան
մը... Բայց չեմ գտներ, այլսպէս բաւական ծանր պիտի ըլ-
լար... Այդ յերկրանքները թող խեղճ գինուորներուն և մե-
ծամտութեամբ գինովցած զիւզացի ազնուականներուն կըլ-
լեցնեն, բայց քեզի... Դուն ինէ քաջ գիտես ահաւոր և
մերկ ճշմարտութիւնը, ինէ աղէկ գիտես նաև թէ ինչ պէտք
է մտածել Վիլլիի, Լուվէի, Տինանի, Անտէնի, Աէրշտի և
ահաւելի կոտորածներուն մասին այնքան ուրիշ վայրերու...

Օթթօ.— Ներեցէ՛ք, նոյն բանը չէ... Պելճիգան բռնա-
բարուելուն ցաւալի ըլլալը կ'ընդունիմ, բայց իս, սխալ
մըն է ատիկա, թերեւս անհրաժեշտ, կարգ մը տեսա-
կէաներով զոր սակայն սուղ կերպով պիտի հատուզանենք:
Ձեմ ընդունիր բայց ջարդերը: Պատանդներ հրացանաղարկ
եղան, ինչպէս և՛ անհրաժեշտ զսպողական միջոցներ, բնակ-
չութեան նկնդաւոր և շարունակական ըմբոստութեան պատ-
ճառով սակայն: Հոս հոն թերեւս ծայրայեղութիւններ գոր-
ծուեցան,— ինչ որ անխուսափելի է դժբախտաբար: Բայց
դերման բռնակը, զոր ձեռնէ աւելի լաւ կը ճանչնամ,—
որուն մաս կը կաղմծմ որովհետեւ, ամենէն օրինապահ բա-
նակն է որ կրնայ դոյութիւն ունեցած ըլլալ, և խիստ հաղ-
ուաղէպ է, անկարելի գրեթէ, որ առանց կարգապահութեան
չարժի ա՛յ կամ անդին գլած անցած ըլլայ իրեն տրուած հրա-
մաններէն:

Քաղաքացեալ.— Ճիշտ ատոր համար է որ կը մեղադրեմ
ես զայն անտ. արդիւնքէն դատած՝ զարկելի՛ք ևն այդ հրա-
մանները...

Օթթօ.— Լաւ որ առանձին ենք: Ձգուչաղէք նմանօրի-
նակ խօսքերէ, հակառակ իմ բոլոր բարի կամեցողութեանս՝
անոնց հաւատիմ հեռուանքներէն պիտի չկարողանայի զերծ
պահել ձեզ միշտ...

Քաղաքացեալ.— Լա՛ւ ուրեմն, չվիճինք ա՛յլ, այս և ու-
րիշ կէտերու մասին երբեք պիտի չկարողանանք զիրար հաս-
կընալ: Կը պնդեմ գիշարու փոքրիկ ժամանակ...

Օրթո.— Նոյնպէս եւ ես։ Պատմութիւնը մեզ պիտի դատէ։ Ջանանք գտնել աւելի ա՛յն կապը որ մեզ կը միացնէր այս չարաղէտ դէպքէն առաջ, որուն պատասխանատուն չենք մենք...

Քարտուղարը.— Դոնէ ուրախալի է որ դուն մի միայն մեզ պատասխանատու չես նկատեր այս դժբախտութիւններուն համար, զոր մեր վրայ կը բեռնեն Գերմանացիք։ Ենորհակալ եմ։

Օրթո.— Ինչո՞ւ այդպէս կը խօսիք ինծի... Ես բացարձակապէս անձանօթ եմ անցած դարձածներուն... Ինչպէս ուրիշները, նոյնպէս և ես, պարտիմ հնազանդիլ հեղինակութեան մը որուն ոչ ոք կրնայ դէմ կենալ։ Երկու սուրի մէջտեղ ինկած եմ։ Ուղածս չեմ կրնար ընել... Բայց ո՛չ ոք կ'արգիլէ զիս անաղարտ պահել պատերազմէն առաջ ունեցած սէրերս ու զգացումներս... Արտօնութիւն ձեռք բերի հոս գալու որ ցոյց տամ ձեզի իմ երախտագիտութիւնս...

Քարտուղարը.— Դուն լա՛ւ կը ճանչնաս երկիրը, որովհետեւ...

Օրթո.— Ո՛ր, խնդրե՛մ, մի՛ շարունակէք այդ կերպատրկա անարդար է և ծայրայեղօրէն ցաւառիթ՝ ինծի համար։

Քաղաքացիները.— Թող այդպէս ըլլայ. մոռնանք աս ալ... Ո՞րքան ժամանակ կը խորհիս այստեղ ըլլալ քուկիններուդ հետ...

Օրթո.— Այդ մասին բան մը չենք գիտեր, թերեւս երկու ժամ, թերեւս երկու ամիս... Ամէն ինչ կախուած է դէպքերէն ու մեր ստանալիք հրամաններէն...

Քաղաքացիները.— Իսկ ի՞նչ տեսակ մարդ է հրամանատարը... բարեհամբոյր դէմք մը չունի...

Օրթո.— Խիստ է, քիչ մը տմարդի, բիրտ, մեծամիտ և կտրուկ՝ կարգապահութեան նկատմամբ, բայց բոլորովին արդարագատ, բարի՝ մէկ խօսքով։ Կը կրկնեմ, վախճալու տեղիք չունիք, եթէ երբեք ձերինները վարուին պատշաճօրէն։ Մնաց որ պայքարի կամ թիւրիմացութեան մը պարագային պիտի կարենամ ի գործ դնել իմ ազդեցութիւնս՝ մեղմելու

համար երկու կողմերը... Իսկ այժմ բարեկամ մնանք, եթէ կը հաճիք, ու թոյլ տուէք ինձ համբուրել ձեզ առաջուան պէս...

Քաղաքացիները (ընկրկելով). — Թո՛յլ տուր, ներողութիւն... Ո՛չ այս լուրերս...

Օրթո.— Ձարմանալի է. չե՛մ հասկնար... Որովհետեւ պատերազմը որ տեղի կ'ունենայ, մեր գործը չէ, և ո՛չ ալ մեզի վերաբերող խնդիր մը... Չեմ ցաւիր ձենէ սակայն և պիտի ըսեմ Անտրեոնի նման.

«Սիրոյ կողմը կը բռնեմ եւ ոչ անելութեան։»

Ժամը քանի՞ն է բայց... Տասնը մէկը։ Պէլլային իմացնել կարելի ըլլայ թերեւս, եթէ իրապէս տկար չէ ան... Այս երկար բացակայութենէն և ամբողջ անցած դարձածներէն վերջ կը հետեւցնէք անշուշտ որ փութալու եմ տեսնել զինքը...

Քաղաքացիները.— Սենեկապանունին իրեն դրկեմ... (Կը հնչէ զանգակը. ներս կը մտնէ սենեկապանը, որուն հրամաններ կու տայ). — Չաւկէս լուրեր ունի՞ս։

Օրթո.— Օտիւնէ՞ն... Ո՛չ։ Հոս չէ։

Քաղաքացիները.— Հոս չէ։ Ուրիշներ ալ ձեզի պէս չիմացուցին այս ահաւոր հարուածը. այնպէս որ հոն Գոյոններ մնաց ան. մտատանջ ենք խիստ։

Օրթո.— Վախճալու բան չկայ, եթէ հանդարտ պահէ ինքզինքը։ Ես յանձն կ'առնեմ իմացնել մերիններուն որ հետը լաւ վարուելու համար պէտք եղածը ընեն։ Վա՛յ, հող ձեր սեղանին վրայ կը տնտնեմ մին կատէլիններէն (*) որոնք մեկնելէս առաջ փճանալու մօտ էին... Ի՞նչպէս են...

Քաղաքացիները.— Կարծեմ փրկուած են։ Մանրադէտով երեւան հանեցի անոնց փճանալուն պատճառը։ Մանրիկ գաղտասեր մըն է որ դեռ չէ նշմարուած խոլորձայիններու մը շակութեան մէջ, և որ կը դիմագրէ սովորական ամէն շտապագուծի և ծխումբի։ Նոր խառնուրդ մը հնարեցի որուն բաղադրութիւնը կու տամ քեզի և որ ցարդ հրաշք կը գործէ։ Միայն թէ այս պատերազմը իմ խեղճ ջերմանոցներս, ուր

(*) cattleye, խոլորձայիններու տոմէն պարկճաւոր մը։

դրած եմ իմ բովանդակ կեանքս ու աշխատութիւնս, խոր-
տակուած ապակիներու և հնացած երկաթեղէններու կոյտի
մը չվերածէր...

Օրբո.— Մի՛ վախնաք, այս կողմերը ո՛չ ճակատամարտ,
ո՛չ ալ թնդանօթաճգութիւն պիտի տեղի ունենայ, իսկ գը-
րաւման ակադեմիան պիտի կարենամ ես՝ պաշտպանել
կամ պաշտպանել ալ կնոջս և աներ-հօրս տունը...

Քաղաքացիք.— Ահաւասիկ Պէլլան:

(Ներս կը մտնէ Պէլլա.)

ՏԵՍԻՆ ԷՆԵՐՆԵՐՈՐԻ

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՊԵԼԼԱ

(Պէլլա բոգե մը սեմին վրայ կանգ կ'առնէ եւ կը
յառաջանայ դեպի Օրբոյի բեւերուն մեջ.)

Պէլլա.— Դո՛ւն... ի՞նչպէս... ինքզի հոս և ես չեմ
գիտեր...

Օրբո. (գրկելով).— Պէլլա՛...

Պէլլա.— Չվերադառնա՞մք... Հիւանդ չե՞ս...

Օրբո.— Ո՛չ: Իսկ դուն... Բա՛ն որ առողջութիւնդ
շատ լաւ չէ...

Պէլլա.— Ոչի՛նչ, պատերազմի սարսափին ու թշնամի-
ներու վտանգին ներքեւ քլլալուդ համար մտառանջուիլս է
պատճառը...

Քաղաքացիք.— Ո՞ր թշնամիներուն... Թշնամի ինքը
և իրեններն են. ու ոչ մէկ վտանգ կ'ապառնայ իրեն ա-
նոնց մէջ: Ձեզ առանձին թողում սակայն: Կը կանչէք զիս
եթէ պէտք ունենաք ինձի... (Դուրս կ'ելլէ.)

ՏԵՍԻՆ ԿԵՅՆԵՐՈՐԻ

ՕԹԹՕ, ՊԵԼԼԱ

Պէլլա.— Ճշմարիտ է, ա՛լ ոչինչ չգիտեմ... Կը կոչեմ
թշնամի բոլոր անոնք որ չարիք կը կամենան քեզի, և այդ
բոլորն է որ ես կ'ուզեմ... Ասիկա չափէ աւելի բան մըն
է կնոջ մը սիրտին համար... Կը յուսամ թէ ա՛լ վերջացաւ
գոծարութիւնը:

Օրբո.— Ո՛չ. դժուարագոյնը նոր կ'սկսի... Բայց ապա-
հով էի քու մասիդ և թէ գո՛նէ դուն առանց լսելու պիտի
չգտաապարտես զիս...

Պէլլա.— Ես միւսները կը դատապարտեմ, զիսեմ որ
ինձի պէս դուն ալ անմեղ ես... Եւ յետոյ ի՞նչ փոյթ բո-
ւորը, քանի որ քեզ կը գտնեմ այնպէս ինչպէս ձգած էիր
զիս... Մի՛ քանի որ մօտս պահեմ պիտի քեզ: Այս անաւոր
պատերազմէն վերջ բան մըն է այդքանն ալ...

Օրբո.— Ձեմ գիտեր... Կարող է պատահիլ որ վաղը ա-
ռաւօտ մեկնիլ հարկադրուիմ:

Պէլլա.— Առաջին գիծին վրայ ես:

Օրբո.— Այս բոպէլս, առաջին գիծին վրայ է ամէն ինչ:
Հեղեղի պէս կը յառաջանանք: Չհամարձակեցայ բսելու
հօրդ ասիկա... բովանդակ Պելճիգան գրաւուած է, վաղը
Անվէրսը պիտի իյնայ, և Փարիզ՝ ութը օրէն...:

Պէլլա.— Իսկ վերջը...

Օրբո.— Վերջը, յաղթանա՛կ. եւ պիտի հաստատուինք
հոս սենք, եթէ երբեք չփափաքիս զէպի Դերմանիա հետե-
ւելու ինձի...

Պէլլա.— Պիտի երթամ ուր որ երթաս դուն...

(Ներս կը մտնէ Ֆլորիս.)

ՏԵՍԻՆ ԵՐԹՆԵՐՈՐԻ

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՖԼՈՐԻՍ

Ֆլորիս.— Հոս չե՞ հայրիկը...

Օրբո.— Բարե՛ւ Ֆլորիս, եկու՛ր համբուրէ զիս...

Ֆլորիս (եւ փառելով).— Համբուրե՛մ ձեզ...

Պէլլա.— Օ՛, նայի՛նք Ֆլորիս...

Ֆլորիս.— Ո՛ր է հայրիկը...

Պէլլա.— Քոզի սենեակը, բայց կրնաս քաղաքավարի
ըլլալ գոնէ ու սեղմել Օթթոյի ձեռքը. քեզ ո՛չ մէկ գէշու-
թիւն բրած է ան, և հոս պաշտպանելու կու գայ մեզ
ահա...

Ֆլորիս.— Պէտք չունիմ իր պաշտպանութեանը:

(Դուրս շառաչելով դուրս կ'ելլէ.)

ՏԵՍԻՆԱԿԱՆՈՐԴ

ՆՈՅՆՔ՝ ԱՌԱՆՑ ՖԼՈՐԻՍԻ

Օրբո.— Կը տեսնե՞ս ատելութիւնը... Անսովոր բան մըն է ասիկա... Ահա այսպէս է ամէն կողմ և մեր շուրջը շարունակ ամէն ինչ... Որ և է բան լսել, որ և է բան հասկնալ չեն հաղեր և այդ զգացումը մինչև հօրդ սիրտիւ խորը նշմարեցի ես, ամենէն հեղահամբոյր ու խաղաղասէր մարդուն զոր ճանչցած ըլլամ երբեք: Ի՞նչ կ'ուզես որ ընէինք, երբ այսպէս կը վարուին մեզի հետ... հսկելու է սակայն այս ստահակին վրայ... Այնքան ատեն որ այդ անհաճոյ խօսքերը ինծի ուղղուած են վախնալու բան մը չկայ, բայց յանդգնի վարուիլ եթէ այդ կերպ հրամանատարին կամ տեղակալ Շառլնպէրկի հետ, որոնք շատ համբերող չեն, խնդիրը վատ հանգամանք մը պիտի ստանայ...

(Հեռուէն հրացանի հարուած մը կը լսուի.) — Կրա-
կեցի՞նք...

Պեղա.— Այո: Պարտէզին ծայրը, անտառին կողմն է...

ՏԵՍԻՆԱԿԱՆՈՐԴ

ՆՈՅՆՔ՝ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ, ՖԼՈՐԻՍ

Բաղսապետ.— Կսեցի՞ք... հրացանի հարուած մըն էր...

Ֆլորիս. (Ակռաներուն մեջէն). — Հա՛տ մը պակաս:

Օրբո.— Ի՞նչ կ'ըսես...

Ֆլորիս.— Ոչինչ... Ինչ որ հաճելի է ինձ...

Բաղսապետ (մտաւանջ). — Բայց ս'ը կ'ուզեց... Ձեր մարդոցմէ մէկը պէտք է ըլլայ: Մեր տանը մէջ ոչ մէկ զէնք կը գտնուի...

Օրբո.— Հաւանորէն բնկերս՝ տեղակալ Ֆօն Շառլնպէրկը ըլլայ, որ անտառին մէջ շրջան մը բնելու գացած էր: Գաջ որսորդ է և ըսի իրեն որ նապաստակ կը գտնուէր հոն...

Բաղսապետ.— Արդարեւ հարուածին ձայնը այդ կողմէն կու գար: Որսի որ և է հրացան չկար տանը մէջ սակայն...

Օրբո.— Ան իր որսի հրացանը շարունակ գոյքերուն

մէջ կը պարտցնէ... Յամենայն դէպս, եթէ բոլոր զէնքերը քաղաքապետարանին մէջ են, զո՛ւր տեղը կը վախնաք... Կ'երայխաւորէ՞ք ձեր մարդիկը: Չարամիտներ չկա՞ն...

Բաղսապետ.— Ի՛նչ բան կը կոչէք «չարամիտներ»... զրգուռած, զայրացած, բարկացած և հիասթափուած են անոնք, և չատ բնական է ասիկա, բայց անոնք զիտեն զսպել ինքզինքնին և չարաղէտ անօգուտ հարուած մը փորձելու չափ չիմար են, ինչ որ քաղաքին կործանման ու հարկերաւոր անմեղ զոհերու մահուան պատճառ պիտի դառնար, ինչպէս եղաւ Տինանի, Անտէնի, Լուվէնի և Աէրշոյի մէջ: Կը ճանչնամ ես զիրենք, անոնք պիտի զիտնան համբերել եւ սպասել իրենց ժամին...

Օրբո.— Ո՞ր ժամին...

Բաղսապետ.— Անոր որ տւելի վերջը պիտի գայ:

Օրբո.— Ձե՛մ հասկնար ալլեւ ձեզ: Ահա ամենաճաւոր մեր թշնամիներուն պէս կ'ը խօսիք դուք...

Բաղսապետ.— Կ'ենթադրէ՞ք որ ձեր բարեկամը կրր-
նայի ըլլալ, և նախատել կ'ուզէիք զիս՝ հաշուելով անոնց մէջ որ... Ճիշտ է սակայն, լաւագոյն է զսպել ինքզինքը: Ձեռ
ջղայնացնողը այս միջադէպն է: Ես պատասխանատու եմ
զիտէք որ, և եթէ որ և է ցաւասթիւ բան պատահի՝ ամէն ինչ
իմ վրաս պիտի ծանրանայ:

Օրբո.— Կարծե՛մ կը վազեն տանը բոլորտիքը... (Կի-
սապետ պատահանին ֆոլ երթալով կը բանայ.) Յիսնապետ
Հարթասկայդ գո՞ն ես... Ի՛նչ է եղած, Յիսնապետ. (վա-
րը պարտէն). Ձե՛մ զիտեր, պարոն տեղակալ, տեսայ որ
տեղակալ Շառլնպէրկ այս կողմը կ'ուղղուէր...

Օրբո. (Բաղսապետին). — Ճիշտ ըսածիս պէս է. որսի
գացած էր անտառին մէջ...

Յիսնապետ.— Ներեցէ՛ք, պարոն տեղակալ, առանց
զէնքի եր ան...

Օրբո.— Վստահ ես այդ մասին... Չարմանալի կը թուի
ասիկա... Բայց փոխանակ սագի նման հող կենալու, վազէ
տես ինչ է եղա՞յ...

Յիսնապետ.— Գլխուս վրայ, պարոն տեղակալ, հոն
կ'ենթայի, երբ կ'անգնեցուցիք զիս... Բայց զինուորներէս
չատերը հոն չարդէն...

Օրբո.— Աղաղակներ կը լսեմ... մտահոգիչ բան մը տեղի կ'ունենայ... Բայց ահաւասիկ մեր մարդոցմէն մին կու գայ. կը հասկնանք հիմա ինչ ըլլալը...

Զինուորը (Առանց երեւնալու պարտէզին մեջէն).— Տեղակալը, ո՞ւր է տեղակալը...

Օրբո.— Այստեղ, ահաւասիկ... Ի՞նչ կայ... Խօսէ՛ :

Զինուորը.— Պարո՛ն տեղակալ, տեղակալ Ֆօն Շառնայէրը սպանած են...

Օրբո.— Ի՞նչ... Որո՞նք սպանած են : Սանկ մօտեղի՛ր նայինք... Ի՞նչ կ'ըսես...

Զինուորը.— Մեռած է ան :

Օրբո.— Ո՞ւր, ի՞նչպէս... Բժիշկ մը կ'անհեղէ՞ք... երթամ նայիմ... Թերեւս վիրաւորուեր է պարզապէս...

Զինուորը.— Ո՛չ, պարոն տեղակալ, գանկէն գնդակ մը անցեր է. թաւուտքի մը մէջ գտնուեցաւ...

Օրբո.— Զերբակալեցի՞ն մարդասպանը...

Զինուորը.— Կը փնտռեն անտառին մէջ... մարդ տեսած չեն...

Օրբո.— Պուրակին բոլոր ելքերուն վրայ պահապաններ դրէ՞ք... Շո՛ւա, չո՛ւա, հրացանազարկ ըրէ՞ք դուրս ելլել փորձողը... Խուսափիլ չի կրնար ան... Ո՞ւր է պարոն հրամանատարը...

Յիսնապէսը.— Չեմ գիտեր, պարոն տեղակալ...

Քաղաքապէսը.— Հաւանորէն իր սենեակին է, տանը միւս կողմը : Լսած ըլլալու չէ...

Օրբո.— Լուր տուէ՞ք անոր :

Քաղաքապէսը.— Ասիկա լաւ բան գուշակել չի տար...

Օրբո.— Մի՛ վախնաք... Պիտի չկրնայ փախիլ յանցաւորը. և երբ ձերբակալուի, օրինակ մ'ը պիտի դառնայ ուրիշներու, որոնց նմանօրինակ արարք մը կրկնելու փափաքը պիտի խափանուի... Ուրախ եմ սակայն այստեղ գտնուելուս...

Հո՛ս կեցէ՞ք ամենքդ ալ... Ո՛չ ոք դուրս ելլէ, պատահաւորաբար չեմ այլապէս որ և է բանի... Եղբորակչի՛ս քան չա՛տ ծանրակցի՛ս... (Դուրս կ'ելլէ.)

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ը

Բ. ԱՐԱՐՈՒԱԾ

ՆՈՅՆ ԲԵՄԸ

ՏԵՍԻՒԼ ԱՌԱՋԻՆ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ, ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ, ՏԵՂԱԿԱԼ ՕԹՔՕ, ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ, ՊԵՐԼԼԱ

Հրամանատարը.— Պարո՛ն քաղաքապետ, տեղակալ Քարլ ֆօն Շառնայէրի սպանուեցաւ. ձեր քով, ձեր կալուածին մէջ : Զեր վերակացուներէն մին ձերբակալուեցաւ ոճիրը գործուած վայրին մօտ : Պէտք է ենթագրիւ ուրեմն թէ անիկա է յանցաւորը : Յամենայն դէպս, մինչև հակափաստը, իբրև այդպիսին կը ձերբակալեմ ես զայն և այսքանը բաւական է : Պէտք է պատժել իբրև օրինակ ուրիշներուն, մեր կեանքին ապահովութիւնը կը պահանջէ ատիկա և այդ ապահովութեան հոգը կը գլէ կ'անցնի ամէն նկատողութիւն : Պատերազմի ժամանակ անմիջական պատիժը արդարագոյն է : Արդ ձեր վերակացուն, հրացանազարկ պիտի ըլլայ ժամը ճիշտ եօթին, եթէ երբեք մինչև այդ պահը ինձ չ'անձնէք ձեր կարծիքով բուն յանցաւորը : Դուք ինչ աղէկ գիտէք բարոյականը և արժանիքը ձեր մարդոց, ինչ լաւ կրնաք, ուստի, երեւան համեղ յանցաւորը, կրնայի խստութեամբ զսպելու հրաման տալ : Իմ տեղս, ուրիշ մէկը քաղաքը կողոպուտի ու կրակի տօած և իր քնակիչներուն մէկ երրորդը կամ կէսը սուրէ անցուցած պիտի ըլլար : Աւելի օրինաւոր պիտի ըլլար ատիկա : Հաւանելով տեղակալի՛ս՝ Հիլմերի փափաքին, ես կը բաւականանամ միակ գոյով մը : Մի՛ զղջացնէք ինծի իմ անյիշալարութիւնս և չափաւորութիւնս :

Քաղաքապէսը.— Ես կը կրկնեմ ինչ որ բոլի զայն ձերբակալողներուն. բացարձակապէս անկարելի է որ իմ վերակացուն, ձերունի Գլօսը ըլլայ ոճիրը գործողը : Քառասուն

տալիս անկի է իմ ծառայութեանս մէջն է ան, և որուն համար կ'երաշխաւորեմ, ինչպէս՝ անձիս: Ամենէն քաղցրաբարոյ, ամենէն համբերող, ամենէն համակերպող և ամենէն անյիս մարդն է որուն կարելի ըլլար պատահիլ: Եթէ երբեք զայն ձերբակալեցին անտառակին մէջ ուր տեղակալը սպանուեցաւ, պատճառը այն է որ այդ անտառակին մէջ տեղը կը գտնուի տնկանոց մը ուր ինքս զրկեցի զայն պատառաստելու համար վարդենիները: Իր միակ զէնքը պատուաստի դանակն ու ոստանաւ գործիքն էր: Տանը մէջ ո՛չ մէկ հրազէն կը գտնուի: Մնաց որ, համոզուած եմ թէ ամբողջ գործաւորներուս ու աշխատաւորներուս մէջ ծերունի Գլօսը միակն է թերեւս որ չի պիտեր հրացանի մը կամ ատրճանակի մը գործածութիւնը:

Հրանակասար.— Պարոն քաղաքացեւ, դուք կ'երեւի նկատի չէք ունենար որ վիճաբանելով ձեր վերակացուն մասին, կ'ամբաստանէք ու կը դատապարտէք ինքզինքնիդ: Ձեմ վիճիր սակայն այդ մասին: Քննութիւնը ինծի չի վերաբերիր: Կարգադրեցէ՛ք ինչպէս որ կ'ուզէք, ըսածս ըսած է: Ինծի յանցաւոր մը պէտք է որ հրացանադարկ ըլլայ ժամը եօթին: Ձեր մարդոցմէ ձե՛ր ցոյց տուածը պիտի ըլլայ ան: Եթէ մէկ ուրիշը ներկայացնէք ինծի, հրացանադարկ դո՛ւք պիտի ըլլաք: Մինչ այդ, հաճեցէք ինքզինքնիդ նկատել իբր բանտարկեալ ձեր տանը մէջ: Տունը չսկողութեան ներքեւ է ու փախուստի ամէն փորձ անխնայօրէն պիտի դադուի: Տուգանքին հաշիւը, զոր քաղաքը պատերազմական ծախքերու վճարումէն դուրս պիտի հատուցանէ վաղը կէս օրէն առաջ, պիտի իմացնեմ ձեզ ժամը չորսին:

(Դուրս կ'ելլէ.)

ՏԵՍԻՆ, ԵՐԵՐՈՐԻ

ՆՈՅՆՔ՝ ԱՌԱՆՑ ՀՐԱՍԱՆԱՏԱՐԻՆ

Քաղաքացեւ.— Յիմար է... Ինչպէ՛ս, պէտք է եզերես ինքս մատնանշեմ յանցաւորը իմ մարդոցմէս, երբ գիտեմ թէ նիւթապէս անկարելի է որ անոնց մէջ

գտնուի ան, և եթէ չյանձնեմ զայն այս գիշերէն առաջ, ինքզինքս է որ յանձնած պիտի ըլլամ մահապատիժը գործադրողներուն... Խոստովանէ որ հրամանատարը իր չափաւորութիւնով և անյիշարութեամբ բաւական չարաչաք սրմանեղուկ մըն է... Պիտի ուզէի որ գործս կոպիտ մէկուն հետ ըլլար, որ աջ ու ձախ հրացանադարկ կ'ընէ և կրակի կուտայ ու արիւնհեղութեան կը մատնէ ամէն ինչ, և որուն հանգեւ պէտք չի զիրք բռնելու կը գիտնաս շուտով...

Օրբօ.— Ի՛նչ հ'ուզէք, նման պարագայի մը իրեն համար այլապէս չարժիլ բացարձակապէս անկարելի է...

Պեղլա.— Օթթօ:

Օրբօ.— Բայց վերջապէս ճշմարիտ է այս... Դուք կը տեսնէք որ մենք շրջապատուած ենք թշնամիներով ու դաւաճաններով, տառապանք մէջ կը լողանք և կ'ապրինք շարունակական դարանակալութեան մը մէջ, թելէ մը կախուած է մեր կեանքը, և ամէն վայրկեան մահէ իւրաքանչիւր կ'օսպաշէ իր գլխուն գնդակ մը բնորոշելու... Բընական է որ ինքզինքնիս պաշտպանելիք, երբ մեզի հետ այսպէս կը վարուին: Շատ արդար, չա՛տ տրամաբանական ու մարդկային կը թուի ինձ հրամանատարին որոշումը: Իրաւունք և նոյնիսկ պարտականութիւն ունի ան ամբողջը կոտորելու, կը գոհանայ մէկ զոհով բայց... Ձեք կրնար սակայն պահանջել որ նմանօրինակ ոճիր մը առանց պատիժի մնայ: Գործերիս լինցած էր այն ատեն... Ասկէ դատ ձեզի համար հեշտ է յանցաւորը գտնելու: Ձեզ կը մնայ հաստատել զայն բնորոշող գէպքը: Անտառին մէջ իր ներկայ չկրնան խախտել: Թողէք գործերը կատարուին ու բնթանան բնականօրէն. մի՛ միջամտէք անոնց, և եթէ հրամանատարը կը սխալի՝ պատասխանատուն ըլլալ թող իր սխալին:

Քաղաքացեւ.— Ձեմ հասկնար քեզ, Օթթօ՛, կատարելապէս փոխած է քեզ պատերազմը: Դուն ինչ ազէկ կը ձանձնաս ծերունի Գլօսը: Գիտես որ ամբողջ գործաւորներուս մէջ գուցէ միակն է ան որ բացարձակապէս անընդուն

նակ է այս կարգի արարքի մը... Հող չէ, ուրիշ ո՛վ որ ըլլար կրնայի կասկածիլ, կրնայի ըսել ինքնիրենս. «Թեւեւ այդպէս է...» Պատերազմի ժամանակ չի գիտցուիր երբեք... Բայց Գլօսը... Ասիկա այնքան անկարելի է որքան եթէ հաստատելն թէ Պելլայի ֆնելիք փոքրիկը կրակած է... Ծանր մեղադրանք մըն է այս... Ինչպէս կը համարձակիս ըսել ինձի... Դուն գիտես թէ ի՞նչու համար այդ խեղճ մարդը անկանոց գացեր էր... Ես ինքս հոն զրկեցի զայն, երբ եկած էր ինչ հրահանգներ ստանալու, առտուան ժամը վեցին: Եթէ չըսեմ ինչ որ անհրաժեշտ է ապացուցանելու համար իր անմեղութիւնը, այն ատեն ես հրամայած պիտի ըլլայի իր մահապատիժը գործադրողներուն...

Օրթո.— Իսկ եթէ ապացուցանէք իր անմեղութիւնը, դուք ինքզինքնիդ դրած պիտի ըլլաք մահապատիժը գործադրողներուն առջև...

Քաղաքացեւ.— Ինչ կ'ուզէ ըլլայ, կը նախընտրեմ առնիկա... Բայց անկարելի բան է որ գործը հող հասնի...

Օրթո.— Պիտի չհասցնենք հող, եթէ ուզէք... Դեռ ժամանակ ունինք: Մինչև գիշեր հաւանորէն երեւան ելլէ բուն յանցաւորը:

Քաղաքացեւ.— Բուն յանցաւորը... Գիտէ՞ք ուր պէտք է փնտռել զայն... Չեք զինուորներուն մէջ: Անոնցմէ մէկն է հաւանաբար որ առիթը գտած է ազատելու համար զինքը խոշտանդող պետէ մը: Դուն ինքզիքս ինքս հրամանատարին զալէն առաջ թէ՛ տեղակալ Ծոն Շառունպէրի անտանելի գեղջուկ ազնուական մըն էր զոր կ'արհամարհէին և կ'ատէին ամենքն ալ...

Օրթո.— Կարելի է, և ո՛չ մէկ կերպով զարմանալի պիտի չթուէր ինձ ատիկա... Արդէն ուրիշ գուռի մը մէջ կ'երևի հրաշքով ճողոպրած է նմանօրինակ մահափորձէ մը: Սակայն խնդիրը մարած են: Շատ հաւանական է այդ, բայց խնդիրը ապացուցանելու վրայ է, ինչ որ դիւրին գործ չէ... Ամէն պարագայի տակ մեր կողմէն ես ինքս պիտի հարցաքննեմ, հարցաքննեցէք դուք ալ ձեր կողմէն Գլօսը, դուք կարենայ կարգ մը օգտակար ցուցմունքներ ընել...

Քաղաքացեւ.— Շա՛տ բարի, մեծ բան մը չեմ սպասեր բայց ասկէ, խեղճ մարդը խկապէս բան մը չի գիտեր, այլապէս պիտի խոստովանէր իր գիտեցածը... Բայց խօսքը մէջերնիս, կը հաւատամ որ հրամանատարը լրջօրէն խօսեցաւ և թէ իրապէս նպատակ ունի՞ զիս կործանելու իր զարհուրելի երկոյրաբանութեամբ՝ մահուան դատապարտելով անմեղ մարդու մը տեղ զոր կը մերժեմ յանձնել...

Օրթո.— Մի՛ խաբէք ինքզինքնիդ, փրկութիւնը այդ կողմէն պէտք չէ փնտռենք: Եթէ ան իմ ճանլցած մարդս է, երբեք չի շեղիր իր օրոշումէն: Այդ կողմէն յոյս չկայ. միւս բոլոր կողմերէն շատ մը յոյսեր կան սակայն: Հետամուտ ըլլանք ամենքս ալ. դուք նախ հարցաքննեցէք ձեր Գլօսը, ես ալ կը տեսնեմ իմ մարդիկս:

Պեղա.— Իսկ ես, կրնամ դուրս ելլել...

Օրթո.— Պատճառ...

Պեղա.— Կը հասկնաս անշուշտ, չեմ կրնար հանգարտօրէն անկիւնս նստիլ, երբ վտանգի մէջ է հօրս կեանքը... Քաղաք պիտի լջնեմ մարդիկ տեսնելու, խօսելու, հարցաքննելու, ընելու համար բան մը վերջապէս... Անկարելի է որ բոլոր ջանքերը միացած...

Օրթո.— Շա՛տ լաւ, եկու՛ր հետս արտօնութիւն ստանամ...

Քաղաքացեւ.— Հօգ է Գլօսը:

Օրթո.— Ան ձերբակալուած է և բանաարկուած, կը զրկեմ ձեզի հիմա...

(Դուրս կ'ելլէ Պելլայի նետ.)

Քարտուղար.— Ես ալ ձեզ առանձինն թողում, պարոն քաղաքացեւ... Երթամ տեսնել յաղաքագետարանի պաշտօնեաներն ու խորհրդականները, թերեւս անոնց կողմէ դիմում մը և իրենց միջամտութիւնը...

Քաղաքացեւ.— Գնա՛, բարի Բիէոս... (Կը սեղմե անոր ձեռքը.) Տխուր վայրկեաններ կան... Բայց ահա ասիկ Գլօսը, առանձին թող զիս...

(Դուրս կ'ելլէ քարտուղարը: Ներս կը մտնէ Գլօս՝ օրբունքը նեղուած եւ զգեսները պատռած:)

ՏԵՍԻԼ ԵՐՐՈՐԿ
ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ, ԳԼՕՍ

Գրու.— Բարի՛ լոյս, պարոն քաղաքացիս...

Քաղաքացի.— Դժն ես, իմ բարի Գրոս, բայց ի՞նչ քերն քեզի... կ'արիւնի բերանդ և ճակատդ...

Գրու.— Մեծ բան մը չէ պատահածը, պարոն քաղաքացիս... քիչ մը ցնցեցին զիս, որովհետեւ անմիջապէս չկարողացայ հասկնալ թէ ի՞նչ կ'ուզէին ինէ, բայց մեծ բան մը չէ պատահածը... բարեբախտաբար հին շապիկ մը հագած էի և թիւ 3 տաքսոս...

Քաղաքացի.— Գիտե՞ս թէ ինչու համար կը մեղադրեն քեզ:

Գրու.— Այո՛, պարոն քաղաքացիս, սկիզբը չէի հասկընար, բայց բացատրեց ինծի պարոն Օթթօն...

Քաղաքացի.— Ահաւասիկ քոռաստուն տարիէ աւելի է միասին կ'աշխատինք, իմ ծերուկ Գրոսս, և իրարու մեղադրելիք ոչինչ ունինք, կը վստահի՞ս վրաս...

Գրու.— Այո՛, պարոն քաղաքացիս:

Քաղաքացի.— Ըսէ ինձ ուրեմն, ինչ որ գիտես, ի՞նչ առանց վախճալու, կը խոստանամ քեզ թէ ամէն ինչ մեր մէջ պիտի մնայ:

Գրու.— Մեծ բան մը չեմ գիտեր, պարոն քաղաքացիս: Տնկանոցն էի, ուր գրկեցիք զիս այս առտու. վարդենիները մաքրելու վրայ էի... Բօլ-Ներոնեան վարդերը մանաւանդ մաքրուելու շատ պէտք ունէին, պարոն քաղաքացիս, որոնց ճիւղերը ահա այսպէս բարձրացեր էին... Իսկ Մալմեգոններն ու Նիլերը ժանգոտի կ'սկսին, պարոն քաղաքացիս...

Քաղաքացի.— Ժանգոտի... ասիկա զարմանալի է երկու օրէ ի վեր բան մը չէի նշմարած: Մծմբաքրիթօլ կը գտնուի՞ դեռ մեր մօտ...

Գրու.— Երկու երեք իւրրա, պարոն քաղաքացիս:

Քաղաքացի.— Քիչ է... ինչ որ է, վաղը երթամ տեսնեմ մէյ մը... Իսկ յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ:

Գրու.— Յետոյ, պարոն քաղաքացիս, հրացանի ձայն մը լսեցի...

Քաղաքացի.— Ո՞ր կողմէն: Ո՞րքան հեռաւորութենէ...

Գրու.— Ո՛չ շատ հեռու, պարոն քաղաքացիս... Այնխառած տեղէն թերեւս քառասուն կամ յիսուն մետր...

Քաղաքացի.— Յետոյ...

Գրու.— Յետոյ, պարոն քաղաքացիս, աշխատանքս կը շարունակէի, ըսելով ինքնիրենս. պատերազմի ժամանակ աւելի կամ նուազ հարուած մը պատճառ մը չէր որ լքէի վարդենիներս: Նոյն պահուն լսեցի աղաղակներ, անկանոցէն դուրս ելայ տեսնելու համար թէ ինչ կը պատահէր, գերման զինուորներ տեսան զիս, յարձակեցան վրաս, հրմուկեցին և բռնեցին հարուածներ իջեցուցին ինծի, պոռալով. kapout, kapout (*) տուն տարին, ուր պարոն Օթթօն զիս աղատեց և սերմնոցին մէջ՝ փականքի տակ դրաւ:

Քաղաքացի.— Հարուածէն վերջ չընկաներր ոչ ոք չտեսար. մարդ չփախաւ անտառը, բան մը չլսեցիր, բան մը չնշմարեցիր:

Գրու.— Գիտէք, պարոն քաղաքացիս, որ խիստ թանձրր ցանց մը կը գտնուի տնկանոցին շուրջը այս պատճառով ոչինչ կը տեսնուի անտառին մէջ անցած դարձածէն:

Քաղաքացի.— Իսկ չե՞ս կասկածիք մեր գործաւորներէն մէկուն վրայ. չե՞ս տեսած մէկը որուն գլուխը տաքցած և մեղ վտանգող խօսքեր քրած ըլլար... Անգամ մը ևս կը խոստանամ քեզ թէ բացարձակապէս մեր մէջը պիտի մնան այս խօսքերը...

Գրու.— Երիտասարդները մեկնած են, պարոն քաղաքացիս, տաք գլուխները գաւեր են միանալու բանակին... Հոս կը մնան մեզ նման ծերունիները, որոնք լաւ գիտեն թէ Աստուծոյ կամքին հակառակ բան մը չի կրնար տեղի ունենալ և թէ բռնութիւնը դժբախտութիւն յառաջ կը բերէ...

Քաղաքացի.— Իսկ երկրին մէջ, քաղաքը՝ չե՞ս ճանչնար վատախորհուրդ մէկը, որ կարողացած ըլլալ ընել այս բանը...

(*) Գործող բուրդ է, գործող բուրդ է:

Գլոս.— Ատիկա ամենէն դժուարինն է, պարոն քաղաքապետ: Չուր տեղը փնտռեցի, երիտասարդներու մեկնեկէն ի վեր ոչ ոք չեմ տեսներ...

Քաղաքապետ.— Դուն հաւատացեալ ե ջերմեռանդ մէկն ես, իմ բարի Գլոսս, ես չեի որ մեղադրէի պիտի ատիկա քաղի... Կ'երդնո՞ւս ուրեմն ինձ, թէ ինչ որ ըսիր ճշմամտութիւնն իսկ է, թէ բան մը չես ծածկեր ինչ:

Գլոս.— Կ'երդնո՞ւմ, պարոն քաղաքապետ, իմ յաւիտենական փրկութեանս վրայ...

Քաղաքապետ.— Կը հաւատամ քեզ, իմ ծերուկ Գլոսս, ե պէտք չունիմ այդ երդումին, բայց պատճառը այն է որ այս բոլորը չափազանց կարեւոր են ինծի համար, անսոցմէ կախուած է վասն զի կեանքս...

Գլոս.— Ձեր կեանքը... Բայց ինչպէ՞ս, պարոն քաղաքապետ...

Քաղաքապետ.— Այո, գիտես անշուշտ որ եթէ յայտարարեմ թէ անմեղ ես դուն ե եթէ յանցաւորը չգտնեմ՝ քու տեղը, այս գիշեր ես ինքս է որ հրացանի պիտի բռնուիմ...

Գլոս.— Դո՛ւք, պարոն քաղաքապետ... Ինչո՞ւ համար... բայց դուք բան մը բրած չունիք... Կարելի բան չէ, այսպիսի բան մը լսուած չէ երբեք...

Քաղաքապետ.— Բայց այո՛, իմ խեղճ Գլոսս, ինչ որ եղաւ Անդրոյի մէջ, ինչ որ կ'ըլլայ ամէն կողմ՝ պիտի տեղի ունենայ նաեւ հոս... Օթթօ ինք ալ ըսաւ թէ ոչինչ պիտի կրնայ արգիլել զայն...

Գլոս.— Անկարելի է. պարոն քաղաքապետ, չափազանց անբարար պիտի ըլլար ատիկա: Յանցաւորը պիտի գտնուի ե ան երբ իմաստը պիտի ամչնայ ե պիտի գայ իմացնելու իր յանցանքը... Եւ կամ դուք կրնաք փախլիլ, Օթթօն կ'օգնէ ձեզ... բան մը պիտի ըլլայ, ես ապահով եմ որ Աստուած պիտի չթող տայ սր...

Քաղաքապետ.— Աստուած շատ ուրիշ բաներ թող կուտայ, խեղճ Գլոսս, ամէն ինչ թոյլ կուտայ այսօր... Պիտի մեռնիմ ես, ահաւասիկ եղածը, բայց մենք կրնանք յարգել զիրար ուրախութեամբ, եթէ աւելի չարաղէտ բան մը չպա-

տահի... Ինծի պէս դուն ալ գիտես որ փախուստը անկարելի է: Օթթօն կրնայ առաւպէս նպաստել իմ փախուստիս, բայց այն ժամանակ ինչ հրացանազարկ պիտի ըլլայ իմ անդս, ինչ որ ո՛չ մէկ կերպով նոյնպէս արդար պիտի չըլլար... Բայց ամէն ինչ կորսուած չէ: Այս բոպէս Օթթօն հարցաքննութիւն մը կը կատարէ իր զինուորներուն մօտ, թերեւս արդիւնք մը ունենայ ատիկա... Դուն ալ քու կողմէդ կը հաւաքես պարտիզպանները, կը խօսիս իրենց: Դուն անոնց վրայ մեծ ազդեցութիւն մը ունիս, կը լսեն քեզ: Կը պարզես անոնց կացութիւնը ինչպէս որ է, Կթէ անոնցմէ մէկը կը ճանչնայ յանցաւորը՝ կը կարգադրէք ձեր մէջ...

Չեմ պահանջեր որ զայն յանձնեն... Ասոր չեմ խառնուիր... Ինչ որ պէտք է ընել ա՛լ իրենք գիտեն...

Գլոս.— Պիտի խօսիմ, պարոն քաղաքապետ, ե ապահով եղէք որ եթէ յանցաւորը անոնց մէջ գտնուի՝ պիտի հատուցանէ...

Քաղաքապետ.— Հաւաքէ զանոնք արմաւենիներու ջերմանոցը, ստիպողական աշխատանքի մը պատրուակով, իբրեւ թէ դարմանելու համար այս իրիկուան եղած վնասները: Ես կը խնդրեմ Օթթօյէն որ թողու ազատորէն ձեզ երթեւեկելու... Ճիշտ ինքը ահա...

(Ներս կը մտնէ Օթթօ.)

ՏԵՍԻԼ ԶՈՐՐՈՐԻ

ՆՈՅՆՔ, ՕԹԹՕ

Քաղաքապետ.— Օթթօ՛, ես հարցաքննեցի Գլոսը, ինչպէս որ ապահով էի արդէն, անիկա անմեղ է քեզի ե ինծի պէս, ե ինչպէս որ կ'անխառնեամ էի՝ ո՛չ մէկ տեղեկութիւն կրցաւ տալ ինձ: Կրնա՞ս ազատորէն անոր երթեւեկելուն պատասխանատուութիւնը ստանձնել, որպէս զի կարողանայ քննութիւն մը բանալ պարտիզպաններու ե գործաւորներու մօտ՝ ինչ որ յանցաւորը երեւան հանելու ծառայէ թերեւս...

Օթթօ.— Կատարելապէս. ես լիուրի վստահութիւն ունիմ իր վրայ: Հետեւէ՛ ինձ, Գլօ՛ս, երթամ անհրաժեշտ հրամանը տալ:

(Դուրս կ'ելլէ Գլոսին հետ.)

ՏԵՍԻԼ ՀԻՆՊԵՐՈՐԴ

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ, ՕԹԹՕ

Առանձինն մնացած՝ փաղափայտեր կը հանկ իր ժամացոյցը եւ կը դիտէ պահպանակի ժամացոյցը:

Քաղափայտեր.— Ժամը երեքն է... Աւելորդ ժամանակ չունինք կորսնցնելու... (Ներս կը մտնէ Օթթօն.) Ե՛հ, նայինք, ի՞նչ գտար քու կողմէդ...

Օթթօ.— Ես նուազ մտաւորն չեմ, բայց ամէն ինչ ձեռք կախում ունի: Ահաւասիկ նախ և առաջ արդիւնքը բժշկ վան Քասէլի բրած հարեւանցի դիագնոսթիկան: Հաստատած է որ գնդակը ծոծրակէն մտած ուղեղէն անցած և ձախտէն դուրս ելած է: Գնդակը չգտնուեցաւ: Պատերազմական զէնքի մը կաղապարը ունեցած ըլլալ կը թուի ան...

Քաղափայտեր.— Արդէն ատիկա ալ բան մըն է, քանի որ որսի հրացան մը չըլլալը կ'ապացուցանէ...

Օթթօ.— Այո՛, բայց ատրճանակի մը գնդակն է դուցէ... Ամէն պարագայի, մերիններէն մէկուն ոճիւր գործած ըլլալը հաստատել անկարելի կը թուի ինձ: Հրացանի հարուածը արձակուած ատեն այստեղ հարիւր յիսուն հոգի և երկուտասնեակէ մը աւելի ձիաւոր զինուոր ունէինք: Զինուորները զէնքերու խուրձ մը կազմած էին հրապարակին վրայ, ուրկէ չհեռացան երբեք: Զիաւոր զինուորները — ի բաց առեալ իրենցմէ երկուքը որ պատգամաբեր էին տանը առջև — իրենց ձիերը կը դարձանէին Լիզոն պանդոկին ախոռատան մէջ: Կը կասկածիմ զինեալ վեց հոգիի վրայ, որոնք խոհանոցին ետեւի կողմը՝ փոքրիկ դաւիթին մէջ էին... հարուածին պահուն հասնողները անոնք են... Իրենցմէ մէկը պէտք է պարտէզին և անտառին մէջ թափառած ըլլայ... Կրնայ ըլլալ, բայց յայտնի է որ իր ընկերներէն ո՛չ մէկը պիտի մատնէ զայն, որովհետեւ տեղակալէն ամէնքն ալ դժգոհ էին... Ես անձամբ քննեցի խնդրոյ առարկայ վեց զինուորներուն զէնքերը, այս առտուրնէ ի վեր զէնք գործածած ըլլալին չերեւիր, անոնց փողերը, արդարեւ փայլուն

և իւղոտած են, զինագործին ձեռքէն ելած ըլլային կարծես...

Քաղափայտեր.— Հրացանի փողին մէջ երկաթի ձողիկ մը անցընել զիւրին է...

Օթթօ.— Ծշմարիտ է. բայց խոստովանինք որ եթէ չկարողանանք հրամանատարին տանիլ շօշափելի և անհերքելի ապացոյց մը, ան պիտի չընդունի երբեք թէ հարուածը իր մարդոցմէ մէկուն կողմէ արձակուած է... Երբ յայտնեցի իմ կասկածներս, կարծես պիտի խեղդէր զիս, սկսաւ պոռչտալ թէ ես ուրացող մըն եմ, թէ կը մտածէի անպատուել պաշտօնակից մը որուն կը նախանձէի, թէ կ'ամպատուէի ամբողջ գերման բանակը որուն արժանի չէի երբեք մաս կազմելու... Հարկադրուեցայ շուտով տեղի տալ և ապահովցնել թէ կասկածներս ո՛չ մէկ բանի վրայ կը հիմնուէին, այլապէս ամէնքս ալ կորսուած էինք...

Քաղափայտեր.— Այնպէս որ յուսալու ո՛չ մէկ բան կայ այդ կողմէն...

Օթթօ.— Կը վախճամ այդ մասին...

Քաղափայտեր.— Դուռ մը եւս կը գոցուի ահա, տեսա՞ր վերստին հրամանատարը:

Օթթօ.— Տեսայ, վրաս աւելի նպաստաւոր տպւորութիւն մը թողուց, բայց ամէն ինչ կրկին ձեզմէ կախում պիտի ունենայ... Ահաւասիկ նախ ինձի տուած յայտարարութիւն մը, որուն ներքե պէտք է ստորագրէք: Տպագրու ծէ արդէն ու քաղաքին պատերուն վրայ պիտի փակցուի:

Քաղափայտեր.— Տեսեմ այդ յայտարարութիւնը:

Օթթօ.— Ահաւասիկ. (Կարդալով) «Անորակելի մահափորձ մը կատարուած է գերման բանակին պետերէն մէկուն անձին դէմ, եթէ յանցաւորը այս երեկոյ ժամը եօթնէն առաջ չյանձնուի, որպէս պատասխանատու, Սթիւմոնտի քաղաքապետը հրացանազարկ պիտի ըլլայ վերոյիշեալ ժամուն: Եթէ ուրիշ մահափորձ մը կատարուի, աւարի և կրակի պիտի արուի քաղաքը և արու բնակչութեան տասներորդը սուրէ պիտի անցուի:»

Քաղափայտեր.— Եւ կ'ուզէ որ ստորագրե՞մ ասիկա...

Օրբո.— Անհրաժեշտ է... մնաց որ հաշուուած է ձեր համամտութիւնը, որովհետեւ վարը—թերթին եղերքը—կը տեսնուի ձեր ստորագրութիւնը...

Քաղաքացիներ.— Այն ատեն պէտք չկայ ինձմէ ստորագրութիւն պահանջելու...

Օրբո.— Աւելի ուղիղ և աւելի օրինաւոր է ատիկա...

Քաղաքացիներ.— Իսկ եթէ մերժեմ...

Օրբո.— Բան չէք շահիր, ան սկսածը պիտի շարունակէ և պիտի չնքէ ձեր մերժումը...

Քաղաքացիներ.— Ի՞նչ կրնայ ընել զիս հրացանի բըռնել տալէ աւելի...

Օրբո.— Մինակ ձեզ չէ որ կրնայ հրացանի բռնել տալ...

Քաղաքացիներ.— Իբաւ է... Եւ յետոյ միայն իմ դատապարտութիւնս է որ կ'ստորագրեմ և ո՛չ ոքի անիրաւութիւն պարտութիւնս է որ կ'ստորագրեմ և ո՛չ ոքի անիրաւութիւն չեմ ընեմ... (Աստուգրե) վերջացաւ ահաւասիկ... Բայց թերեւս կարելի էր քիչ մը բարեփոխել շարագրութիւնը...

Օրբո.— Չգուշացէ՛ք անոր դպչելէ... ան համոզուած է թէ անառարկելի բան մըն է ատիկա:

Քաղաքացիներ.— Խեղճ Օթթօս, կարծեմ ուրիշ բան չմնաց ինձ, բայց եթէ պատրաստել կտակս... Պատրաստ է ան սակայն, կ'ուզէի վերստին տեսնել բայց, սրբագրելու համար կարգ մը տրամադրութիւններ...

Օրբո.— Մի՛ խօսիք այդպէս, մի՛ տկարանաք, ձեզ ատկէ ազատելու դեռ շատ հաւանականութիւններ կան...

Քաղաքացիներ.— Ո՛ր, ես չեմ տեսներ բնաւ...

Օրբո.— Նախ որ, հրամանատարը բացարձակապէս համոզուած է որ Գլօսը արձակած է հարուածը, հետեւեալը կարող է ան, ինչպէս ձեզ, միեւնոյն ատեն և հրացանի բռնել տալ զայն, եթէ յամառիք յայտարարել անոր անմեղութիւնը: Անիկա կը կարծէ թէ դուք կը խորհիք, ամէն գնով, անը: Անիկա կը կարծէ թէ դուք կը խորհիք, ամէն գնով, ազատել Գլօսը իրեն արժանի պատիժէն: Իրականին մէջ, նըշմարած եմ որ, անիկա չի փափաքիր բնաւ հրացանի բռնել տալ ձեզ: Ո՛ր մէկ ատելութիւն ունի ձեր դէմը:

Քաղաքացիներ.— Շա՛տ բարի է...

Օրբո.— Բայց ամէն գնով իրեն համար օրինակ ծուռ-

յելիք մէկը պէտք է. այդ կէտին վրայ անդրդուելի է ան. ու ես պիտի չկրնայի մեղադրել զայն: Հասկցած եմ որ ի հարկին ձեզմէ Գլօսին յանցապարտութիւնը հաստատելէն աւելի բան մը պիտի չպահանջէր անիկա... Կը բաւէ որ հանդարտ մնայիք դուք և չաղմկէիք ու չյայտարարէիք անոր անմեղութիւնը... Ձեզի ուրիշ բան չի մնար, բայց եթէ անգիտանալ անցած դարձածը...

Քաղաքացիներ.— Օ՛ր... Իսկ դուն, ի՞նչ պիտի ընէիր իմ տեղս:

Օրբո.— Պիտի չվարանէի... Եւ յետոյ երկու անմեղներ կան այստեղ, ինչո՞ւ համար դուք ըլլայիք միակ զոհուողը, երբ երկուքէն ամենէն անմեղը դուք էք անհերքելիօրէն: Պատերազմի մէջ ենք, բախտաւորութիւններ ու ձախորդութիւններ կան, որ ո՛չ մէկ անհետկութիւն ունին կեանքին հետ: Անոնք որոնց վրայ կ'իյնայ դժբախտութիւն մը՝ պէտք է ենթարկուին անոր: Միւսները պատասխանատու չեն անարդարութեան մը որուն մէջ ո՛չ մէկ մասնակցութիւն ունեցած են, որուն համար անպատասխանատու են, որքան խորտակւող կամուրջ մը կամ աշտարակ մը՝ իրենց վերագրուած անարդարութեան...

Քաղաքացիներ.— Այդ բոլորը չափազանց նուրբ են ինձի համար: Ես միայն մէկ բան կը տեսնեմ և կը հասկնամ. Գլօսը անմեղ է: Եթէ չհաստատեմ այս բարձրադասակ՝ նո՛յն իսկ քու հրամանատարիդ կամքովը, լուութիւնս համարժէք կը դառնայ բացայայտ դատապարտութեան մը, և փրկելու համար կեանքս՝ ես իմ ձեռքով հրած կ'ըլլամ Գլօսը մահապատիժը գործադրողներուն առջեւը—այն որուն կը ճանչնամ անմեղութիւնը: Այս արարքը գերմաներէնի մէջ ունի՞ անուն մը...

Օրբո.— Չէք ուզեր հասկնալ զիս: Ամէն կերպով, ձեր անտակէտին վրայ կանգնած, անարդարութիւն մը գործադրուի պիտի: Խնդիր է գիտնալ թէ ձեզմէ ո՞վ—դուք թէ Գլօսը—պէտք է զոհուի: Ինչո՞ւ համար դուք պիտի մեռնիք և ո՛չ ան...

Քաղաքացիներ.— Բայց ինչո՞ւ համար անիկա պիտի ըլլայ մեռնողը և ո՛չ ես...

Օրբո.— Որովհետեւ ճակատագիրը այդպէս տնօրինած է. դիպուածը, բախտը ինչ որ կ'ուզէք վերջապէս... Անոր համարառուն չէք դուք և ո՛չ մէկ պատճառ կայ գրեթէ նիստսի նման աղաղակելու.

« Ե՛ս եմ, ե՛ս եմ քեւ ասիկա, քողե՛ք մեռնիմ անոր տեղը. » վսեմ բան մըն է ատիկա թատրոնին մէջ և ապաժամ հերոսութիւն՝ որ արժէքէ զուրկ է հոս...

Քաղաքապետը.— Արդարեւ կարենալ ազատելու համար Գլօսը եթէ երթայի բաւ հրամանատարին. « Բնաւ մի՛ փրկողն էք, ես է որ սպանեցի տեղակալը », պիտի ընէի, ինչպէս կ'ըսես, ապաժամ հերոսութիւն մը, իսկ այդ հերոսութիւնը վե՛ր է իմ կարողութենէս... Հերոսի ոչինչ ունիմ, խեղճ պատուաւոր մարդ մըն եմ ես սոսկ, քաղքին միւս մարդերուն նման. կը վախնամ մահէն և կեանքին կապուած եմ այնքան՝ որքան որ և է մէկը—ու թերեւս աւելի քան մէկ ուրիշը—որովհետեւ մինչև այսօր իմ կեանքս եղաւ աւելի երջանիկ որուն ես արժանի չէի... պիտի ուզէի մեռնիլ կարելի եղածին չափ խաղաղօրէն, բայց անբասիր մահով մը... Դուն ի դուր կ'ըսես, թէ հակառակ անսեղ ըլլալուն, պէտք է մեռնի Գլօսը, այդպէս տնօրինած է ճակատագիրը որովհետեւ, թէ ես պատասխանատու չեմ ատոր... Բայց իմ ալ ճակատագիրս այդպէս տնօրինուած է... Եթէ չարաղէտ դիպուածը՝ ուզեց որ ոճրին վայրը գտնուի անիկա, նմանօրինակ և համազօր դիպուած մը եւս կ'ուզէ որ ե՛ս գտնուիմ ահաւոր վտանգի մը և պատասխանատուութեան մը պահուն այս քաղաքին գլուխը... Մեր դրութիւնը նո՛յնն է բացարձակապէս՝ անբախտութեան և արդարացումի տեսակէտէն, զոր կ'որոնես ճակատագրին մէջ... Եթէ Գլօսը իր ձեռքերուն մէջ ունենար իմ ունեցած իշխանութիւնս, եթէ իմ ճակատագիրս ու կեանքս կախուած ըլլար իր միակ վկայութենէն, և եթէ, իմ անմեղութիւնս ճանչնալով յանցաւոր նկատէր զիս, դուն զայն պիտի համարէիր հրէշ մը և ամենէն դարչելի վախկոտը աշխարհիս. ուրեմն, ան պիտի ընէր ճիշտ այն ինչ որ կ'ուզես որ ընեմ ես... Ինք և ես—երկուքս ալ—նշմարուած են նոյն կէտէն, նո՛յն ձախորդ պարագաներէն, ու մեր նսեհները

համանման են, բայց դուն կ'ուզես զիս դրդել որ խարդախեմ ու օգտուիմ անարդար առաւելութիւններէ, ի միտս անպաշտպան, աղնիւ մարդու մը որ վստահութիւն ունի իմ վրաս... Պիտի ուզէի ինքզինքս համոզել քու ըսածներովդ, սակայն կարելի բան չէ, ու չեմ ըմբռնիր թէ ինչպէս չեմ հասկնար վերջապէս ասիկա...

Օրբո.— Թո՛ղ այդպէս ըլլալ, չվիճինք ա՛լ, որովհետեւ չեմ ուզեր ո և է բան հասկնալ... Ընդունինք որ նոյնը ըլլայ կացութիւնը, բայց ընտրութիւն մը ընելի՛ս և քանի որ երկու կեանքերու միջև, կշիռքին մէջ պիտի դնէ՞ք ձերը՝ օգտակար ու անհրաժեշտ ամենուն, խեղճ ոգորմելի մը կեանքին հետ, որ ազգական չունի, զաւակ չունի, որուն մասին ո՛չ ոք պիտի ցաւի, որ ո՛չ մէկ ծառայութիւն կը մատուցանէ և որ քիչ ատենէն բեռ դառնայ պիտի ամենուն...

Քաղաքապետը.— Իմ ձերուկ Գլօսիս կիանքը իմինս կ'արժէ և եթէ աղնիւ ու սուրբ մարդը չըլլար իսկ անիկա, այլ վերջին թշուառականը՝ նոյնը պիտի ըլլար իմ խօսքս: Հոս հարցը կեանքի մը օգտակարութեան և արժէքին գնահատութեան վրայ չէ, ալ զիսնալու մէջ՝ թէ այդպէս ըլլար կամ ոչ՝ կ'ուզեմ անպատուել իմ գոյութիւնս:

Օրբո.— Չեմ հասկնար, իմաստուն, ողջամիտ և բարեխորհուրդ մարդը որ ինձ պատիւը ըրած է կնութեան տալու իր դուստրը...

Քաղաքապետը.— Իսկ ես, չեմ հասկնար մարդը որուն դուստրս տուի...

Օրբո.— Ես աւելի արդար և բանական պիտի ըլլամ քան դուք, ես պիտի չհրաժարիմ, հակառակ ձեր կամքին, ձեզ ազատելու յոյսէն: Խորհրդածելու ժամանակ ունիք. դեռ երեք ժամէ աւելի ատեն կը մնայ ձեզ, պիտի աշխատիմ արտօնութիւն ստանալ որ մինչև վերջին վայրկեանը ընտրութիւն մը ընել թողուն ձեզ...

Քաղաքապետը.— Իմ ընտրութիւնս կատարուած է: Որքան աւելի մտածեմ, այնքան աւելի յստակօրէն պիտի տեսնեմ ու ինծի համար անկարելի է ընել ուրիշ բան մը քան այն զոր պիտի ընէր որ և է պատուաւոր մարդ իմ տեղս...

(Ներս կը մտնէ Գլոս.) Ահաւասիկ իմ բարի Գլոսս որ լուրեր կը բերէ, որոնք այս բոլոր վիճաբանութիւնները անօգուտ դարձնեն թերեւս,—վիճաբանութիւններ որ ոչինչի կը յանգին... է՛հ, նայինք Գլոս, ի՞նչ հասկցար...

ՏԵՍԻՆԱՎԱՅՅԵՐՈՐԴ

ՆՈՅՆՔ՝ ԳԼՕՍ

Գլոս.— Ահաւասիկ, պարոն քաղաքապետ... հաւաքեցի ուրեմն պարտիդպանները արմաւենիներու շերմանոցին մէջ... Ամբողջն ալ ներկայ էին, ծերուկ Տէկոսթէէն զատ, որ հիւսնոք էր, և երիտասարդներէն՝ որոնք մեկնած են տասնը հինգ օրէ ի վեր, խօսեցայ անոնց անցած դարձածին և ըլլալիքին մասին... Անոնք հասկցան... Զարմացան... Իսկ ես կատարելապէս նշմարեցի որ անոնք բանէ մը տեղեկութիւն չունէին և չէին կրնար բան մը ընել: Ամենուն ալ աչքերուն մէջ արցունքներ կային, պարոն քաղաքապետ, և ամենուն ալ սրտերուն մէջ բան մը զօր չեմ կրնար ըսել պարոն Օթթոյի ներկայութեան...

Քաղաքապետ.— Ապահով էի այդ մասին...

Գլոս.— Այժմ, պարոն քաղաքապետ, թոյլ կու տա՞ք ինձ ձեզ բան մը ըսելու: Պիտի ըսեմ պարոն Օթթոյի ներկայութեան, մեզս չընէր որովհետեւ՝ եթէ պարոն հրամանատարին իմաց տայ իսկ...

Քաղաքապետ.— Ի՞նչ է, իմ բարի՛ Գլոսս...

Գլոս.— Ահաւասիկ, պարոն քաղաքապետ: Խորհեցայ որ, ես ծերունի մըն եմ, յառաջիկայ ամսոյն վերջը վաթսուն և երեք տարեկան պիտի ըլլամ... Կինս մեռած է, զաւակ չունիմ, պարոն քաղաքապետ: Եթէ տուն չվերադառնամ ինձ ո՛չ ոք կ'սպասէ այս գիշեր... Հիւանդութիւններ ունիմ որ կը նեղեն զիս, ու կեանքս, որ գրեթէ լմնցած է, մեծ բան մը չարժեր, պարոն քաղաքապետ... Այսպէս ըսի, ահա՛ ինքնիրենս, պարոն քաղաքապետ. «Ծերուկ

Գլոս, քանի որ յանկարծակի բռնուեցար սպանուած տեղակալին մօտ, աւելի լաւ պիտի ըլլայ թերեւս որ չըսես թէ ես չսպանեցի զայն...

Օթթո.— Կ'ընդունի՞ս ուրեմն, թէ դուն սպանեցիր զայն...

Գլոս.— Ո՛չ, պարոն Օթթո, չեմ կրնար ընդունիլ որ ես սպանեցի, քանի որ չեմ ըրած այդ բանը... Ինձի կը մնայ լուր երբ մեղադրելու ըլլան զիս վերստին, և կամ պիտի խնդրեմ պարոն հրամանատարէն որ զիս հրացանազարկ ընել տայ պարոն քաղաքապետին տեղը: Պարոն քաղաքապետին՝ կեանքը օգտակար է ամենուն համար, մանաւանդ այս վայրկեանիս, փոխարէն իմինիս՝ որ մեծ բանի մը չեմ ծառայեր...

Օթթո.— Կը տեսնէ՞ք... ճիշտ ինչ որ կ'ըսէի ես ձեզի... վարանելու բան չկայ: Այս ագնիւ մարդը ձեզմէ աւելի լաւ հասկցած է իր և ձեր պարտականութիւնը... Թոյլ տուր ինձ սեղմել ձեռքդ, իմ ծերուկ Գլոսս...

Գլոս (Ձեռքը ետ քաշելով).— Ո՛չ, պարոն Օթթո... Ներեցէք, քիչ առաջ հողը քրքրեցի: Կ'աղտոտեմ ձեր սպիտակ ձեռնոցները...

Քաղաքապետ.— Ձեմ ուզեր միայն ձեռքերդ սեղմել, հողով ծածկուած ըլլան թէն անոնք, այլ կ'ուզեմ համբուրել քեզ եղբոր նման. իմ ծերուկ Գլոսս: (Կը համբուրէ զայն.) Իսկ այժմ ալ ո՛չ մէկ հարց այդ մասին: Ինչ որ ընել կ'ուզես շատ գեղեցիկ է, և քու կողմէդ ըլլալուն՝ բնաւ չեմ զարմանար: Գործնական չէ սակայն... Նախ, ես իրաւունք չունիմ ընդունելու քու զոհողութիւնդ: Որքան որ գեղեցիկ է զայն ընծայելը, նոյնքան դժպիսի պիտի ըլլար անկէ օգտուիլը... Ի վերջոյ՝ թէ որ ընդունէի զայն, ինքզինքդ բացայայտօրէն յանցաւոր չյայտնէիր եթէ յայտնի է որ հրամանատարը ինք պիտի չուզէր այդ բանը: Քու կեանքդ չէ, այլ իմինս կամ մարդասպանին որ անոր պէտք է, զոր իբրեւ պերճախօս օրինակ կ'ուզէ գործադրել:

Գլոս.— Ինչ որ պէտք է ընել, պիտի ընեմ, մեռնելու համար ձեր տեղը, պարոն քաղաքապետ...

Օրթո.— Այդ պարագային պիտի ընդունի, կ'ապահով-
ցնենմ ձեզ այդ մասին: Յանձն կ'առնեմ ես կարգադրել
ատիկա և դուք փրկուած էք ահա...

Քաղաքացիներ.— Չե՞ս տեսներ որ միշտ միեւնոյն է,
միշտ խնդիրը անմեղ մը, յանձնելու վրայ է, որ-
քան որ կը փափաքես սքողել այդ բանը, ա'յնքան կը չեղ-
տուի իմ պարտականութիւնս... Եթէ չեմ ուզեր որ Գլոս
ինքզինքը անմեղ յայտարարելով մեռնի իմ տեղս, պէտք չէ
որեմն երբ եւիցէ թոյլ տամ որ ընէ ատիկա՝ ինքզինքը յան-
ցաւոր նկատելով, երբ որ գիտեմ թէ անմեղ է ան... Ասիկա
պիտի ըլլար գործել մէկի տեղ երկու վատութիւն...

Օրթո (Գլոսը իր հետ տանիլ ուղեւորով).— Եկո՛ւր, Գլո՛ս,
եկո՛ւր աղատենք զինք, հակառակ իր կամքին... Երթանք
գտնենք հրամանատարը:

Քաղաքացիներ.— Կեցի՛ր, Գլոս, դուն կը սիրես զիս,
դուն ատոր ամենէն խոր և ամենէն գեղեցիկ օրինակը
տուիր զոր երբեք պիտի չկրնար տալ մարդը մարդուն...
Կ'ուզեմ քեզմէ ուրիշ բան մըն ալ պահանջել, գուցէ աւելի զո՞-
ռարինը ու վերջինը... Խոստացի՛ր ինձ, որ ինչ ալ պատահի,
պիտի չերթաս հրամանատարը գտնելու...

Գլոս.— Պարոն քաղաքացի, պարոն քաղաքացի,
դուք ինչ լաւ գիտէք, ինչ որ պէտք է ընել... (Կ'սկսի հե-
կեկալ.)

Քաղաքացիներ (Համբուրելով).— Յտեաութիւն, իմ բարի՛
Գլոսս:

Գլոս.— Յտեաութիւն, պարոն քաղաքացի...

(Գլոս դուրս կ'ելլի)

Օրթո.— Խելքս չի հասնիր բնաւ... մարտիրոսութեան
խենդութիւն պարզապէս...

Քաղաքացիներ.— Ո՛չ բարեկամս, ասոնք այս երկրին
պատուաւոր մարդիկն են միայն... բայց դուր կը զարնեն...
Մտէ՛ք... (Ներս կը մտնէ սենեկապանը.) Ի՞նչ կայ:

Սենեկապանը.— Հրամանատարը կը խնդրէ ձեզմէ, պարոն
քաղաքացի, պարոն Օթթոյին հետ դէպի քաղաքացիտա-
րան ընկերանալ իրեն:

Քաղաքացիներ.— Իրաւ է, մոոցեր էի պատերազմական
ծախքերու բաժինն ու տուգանքը... վիճաբանութիւնը բուն
պիտի ըլլայ... Յոյսս դուն ես, Օթթո՛:

Օրթո.— Չեոքէս եկածը պիտի ընեմ:

Քաղաքացիներ.— Ժամը քանին է... Չորսը անց...
Իսկ ես հոս՝ իմ փոքրիկ գործերովս, կարծես առանձին
ըլլայի աշխարհիս վրայ... Ժամանակն է ուրիշները խոր-
հելու...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

Գ. ԱՐԱՐՈՒԱԾ

Տ Ե Ս Ի Լ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ, ՊԵՆԼԱ, ՖԼՈՐԻՍ, ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Քաղաքացիներ (Քարտուղարին).— Քանի որ ներկայ
չէիր ժողովին՝ Բիէս, տեղեակ պահեմ քեզ հոն տրուած որո-
շումներուն: Պատերազմական ծախքերու բաժնին և տեղակալ
Ֆոն Շաունպէրկի մահուան պատճառաւ քաղաքին վրայ
դրուած տուգանքի խնդիրը կարգադրուեցաւ: Հրամանատարը
հինգ հարիւր հազար ֆրանք կը պահանջէ իբր պատերազ-
մական ծախքերու բաժնին և երկու միլիոն ֆրանք՝ իբր
տուգանք...

Ֆլորիս.— Աւելի քան երկու հարիւր հազար անգամ իր
արժէքէն...

Քաղաքացիներ.— Ապահովաբար, ապահովաբար... Քիչ մը
ծանր է: Բաւական դժուարաւ կարողացայ ամբողջը միասին
մէկ միլիոնի իջեցնել տալ, որ վաղը կէսօրէն առաջ պիտի
վճարուի: Իրամարկղիս մէջ յիսուն հազար ֆրանք հնչուն
դրամ ունիմ զոր համայնքին տրամադրութեան ներքեւ կը

դնեմ: Ըստ դրամատուրգի մեզի պիտի վճարէ երկու հարիւր յիսուն հազար ֆրանք: Քաղաքապետութեան անդամ Վան Տէն Պիւլքը յիսուն հազար՝ և խորհրդական Տը Ռիւտտէր՝ եօթնասունը հինգ հազար ֆրանք... Ահաւասիկ գրեթէ մէկ միլիոնը ապահովուած... Թաղապետական Վէրմանտէլ պիտի ջանայ հայթայթել մնացածը համայնքի խորհրդականներուն և անդուստի երեւելիներուն մօտ: Դուն պիտի օգնես իրեն իր դիմումներուն մէջ: Ամէն ինչ կարգ ու կանոնի մէջ է գրեթէ, և կրնամ առանց մեծ մտահոգութեան երթալ ա՛յ... Ծանր են պայմանները, բայց ամէն ինչ կ'ընելով՝ յուսացածէս աւելի լաւ են, ու Սթիւմոնտը գրաւուածն շատ պիտի չնեղուի... Յամենայն դէպս, նախանձելի է իր ճակատագիրը, երբ բաղդատին զայն ճակատագրին հետ ուրիշ այնքան քաղաքներու... Մեծ մասամբ Օթթոյին է որ կը պարտի այդ շնորհը: Արդարեւ, ան ըրաւ ինչ որ կրնար ընել, առանց երկեք վտանգելու ինքզինքը... Կ'ուզեմ յայտնել այդ բանը քու ներկայութեանդ և ըլլալ արդար անոր նկատմամբ... Ըսի իմ «մնաք բարեաւ», քաղաքապետութեան պաշտօնատարներուն, բոլոր խորհրդականներուն և բարեկամներու... Անոնք յուզուած էին, չէի գիտեր թէ կը սիրեն զիս այս աստիճան... Քաղաքապետութեան անդամ Վէրմանտէլը գութ կը շարժէր, դէմքը բոլորովին այլափոխուած էր, թիկնոցիս փակած էր և իմ տեղս մեռնիլ կ'ուզէր... Սօսկալի նեղութիւն կրեցի հասկցնելու համար անոր թէ իրենը չէր կարգը, թէ իր զոհողութիւնը ի զուր էր և անտեղի: Արքայադ Դոնինք՝ Սէն-Ժան-Պաթիստի գեղերէցը՝ հասաւ նիստին աւարտելուն՝ հարցուց հրամանատարին թէ ինչո՞ւ համար ինծի հետ միասին զինքը եւս նստանդ չվերցուց, աւելցնելով որ, ատիկա պատիւ մըն էր, որուն իրաւունք ունէր ինք: Իր մասնակցութիւնը պահանջած ատեն մեծահոգի կեցուածք մը ունէր... Հրամանատարը իրեն պատասխանեց թէ բան մը պիտի չկորսնցնէր սպասելուն համար... Է՛, վերջապէս... տակաւին ազնիւ մարդիկ կան այստեղիս վրայ... (Դիտելով ժամը) Հինգ ու կէս... Դեռ մէկ ու կէս ժամ ունինք... բայց կորսնցնելու ժամա-

նակ չունինք. դո՛ւն, իմ բարի՛ Բիէոս, գնա՛ գործերը կարգադրէ: Ես հոս զաւակներուս հետ կ'սպասեմ Օթթոյի վերադարձին... Իսկ բարեկամդ՝ մեր վերաւոր զինուոր ժիւստնը ի՞նչ եղաւ բոլոր այս դէպքերուն ատեն... Մոռցանք զինք քիչ մը...

Քարտուղարը.— Ֆիրմէնը զայն մեքենավարին սենեակը գրաւ: Վայրկեան մը առաջ գացի տեսնելու զինքը: Կը Բնանայ աղու մը պէս, խոր քունով, առանց բանէ մը կասկածելու...

Քաղաքապետը.— Աւելի լաւ: Քեզի կը յանձնեմ զինք, հսկէ իր վրայ, երբ ալ ոչ եւս ըլլամ. օրովհետեւ կրնայ անխոհեմութիւն գործել...

Քարտուղարը.— Սննդ գողէք, ես յանձն կ'առնեմ... Ցտեսութիւն, պարոն քաղաքապետ:

Քաղաքապետը (Սեղմելով անոր ձեռքը).— Ցտեսութիւն... Այո՛, գուցէ կրկին կը տեսնուինք... (Դուրս կ'ելլէ քարտուղարը) Վերջին դիմումի մը համար հրամանատարին մօտ գրեց Օթթոն... Մեծ բան մը չեմ յուսար անկէ... Շուտով ձեզ պիտի թողում, զաւակներս, և կ'ուզեմ վերջին յանձնարարութիւններս ընել ձեզ... (Պիլլա եւ Ֆլորիս իր թեւերուն մէջ կը նետուին)

Պեղա.— Հա՛յր իմ...

Ֆլորիս.— Հայրի՛կ...

Քաղաքապետը (Դուրսով զանոնք գցուելով).— Մի՛ լաք, զաւակներս, ժամանակը չէ դեռ... Բայց պէտք է կանխատեսել ամէն ինչ... Նօտար Վան Օվէրլոթ գրած է կտակը... Անոր մէջ կարգ մը կանխադրուածութիւններ կ'առկու... Անոր մէջ կարգ մը կանխադրուածութիւններ կ'առկու... Դրամարկզին մէջ պիտի գտնէք տուգանքի համար վճարուելիք յիսուն հազար ֆրանքէն զատ՝ հնչուն դրամ տասը հազար ֆրանք, որ առայժմ պիտի բաւէ ձեզի ապրելու... Ահաւասիկ այդ դրամարկզին բանալին կը յանձնեմ Պիլլային... Մի՛ խօսիք Օթթոյին այս տասը հազար ֆրանքին մասին... Շատ դժնդակ պիտի ըլլար Պիլլայի գրուածութիւնը պատերազմէն վերջ: Ֆլամաններու յիշողութիւնը

անմոռաց է, իսկ տառապանքներ պիտի ըլլայ այնպէ՛ս որ Օթթօն այստեղ պիտի չկրնար երեւիլ...

Ֆորիս.— Ասոր կը հաւտամ...

Բաղապարհ.— Լո՛ւէ՛, Ֆորիս, մեղքցի՛ր քրոջդ, և ինչ որ ալ պատահի՛ մի՛ մոռնար երբեք որ քոյրդ է ան... բայց ահաւասիկ Օթթօն, ինչ ընելիքնիս պիտի գիտնանք ալ...

(Ներս կը մտնէ Օթթօ)

ՏԵՍԻԼ ԵՐԵՐՈՐԿ

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՕԹԹՕ

Պեղլա.— (Յառաջանալով դեպի Օթթօն.) Է՛հ, նայինք, տեսցա՛ր... եղա՛ւ... հասկցա՛ւ ան...

Օթթօ.— Ոչի՛նչ... աղաչեցի, խնդրեցի, ծունկի եկայ իր ոտքերուն առջեւ, ըսի և ըրի ինչ որ իմ տեղս ո՛չ մէկ գերման սպայ պիտի ընէր... Ի դո՛ւր... Ի զո՛ւր: Անոր վերջին խօսքը եղաւ լռութիւն հրամայել ինծի եղանակով մը, որ անկարելի էր այլեւս պնդելու...

Պեղլա.— Վերստին շարունակելու է... Շատ չուտով տեղի կու տաս դուն. այդ կերպով ձեռք չհագուիր բաղձածուածը... Եթէ միասին հոն ըլլալ թոյլ տայիր ինձ, ինչպէս որ աղաչեցի քեզի, վստահ եմ թէ տեղի պիտի տար... Գերմանացի ըլլալը վերջապէս նշանակութիւն չունի, մարդ է, չէ՛: Երթա՛նք... հետդ հոն երթալ կ'ուզեմ... Եթէ չերթաս, ես առանձինս պիտի երթամ...

Օթթօ.— Անօգուտ է, պիտի չընդունի մեզ...

Պեղլա.— Ինչ որ պէտք էր ըսի՛ր... Գերմանիոյ մէջ ազդեցութիւն ունիս դուն. ընտանիքդ հարուստ է և ազդեցիկ, քանիցս ըսած ես ատիկա... Վախճանել, մտաւորանալ պէտք էր զայն, սպառնալ, ի՛նչ գիտնամ վերջապէս...

Օթթօ.— Սպառնալ: Հաշիւ չե՞ս ընեք, չե՞ս դիտեր ինչ ըլլալը... Հասկցայ որ իր համբերութիւնը վերջ է գտած... Բայց դեռ չըսի ամէն ինչ... Կայ ուրիշ բան մը... աւելի՛ վատը...

Պեղլա.— Աւելի վատը... Վատը ի՛նչ բանի... Ի՛նչ կրնայ պատահիլ մահէն աւելի վատ...

Օթթօ.— Այո՛, աւելի վատը գտեր է ան ու թերեւս իր սխալը չէ ատիկա... Մեր ամենուս պէս, ան ստրուկն է զինուորական կարգ ու կանոնի... Զիս գուցէ նուազ կը սիրէ Ֆոն Շաունպէրկէն, որովհետեւ ես իր դասուն չեմ պատկանիր, բայց չեմ կարծեր որ չարիք մը կամենայ ինծի... Շաունպէրկէն քիչ մը հեռու ցոյց տուած է ինքզինքը, ընդհանրապէս բաւական արդար գտնուած է ինձ նկատմամբ... Զար չէ, մէկն է ան մեր ամենէն մարդասէր զինուորական պետերէն. ինչ որ կ'ուզէ ընել տալ՝ ահարկու է սակայն...

Պեղլա.— Ի՛նչ բան վերջապէս... Վախճալու ոչինչ ունիք այլեւս... ալ բոլորովին դժբախտութեան մէջ թաղուած ենք, նոր տանջանք պիտի չվերահաստատէր, կ'ենթադրեմ... Դեռ ուրիշ զոհե՞ր կ'ուզէ... մեր հօրը կեանքէն աւելի թանկագին կեանք չկայ մեզի համար... Արդեօք կ'ուզէ որ... կը յօժարիմ... միասին կը մեռնինք... բոլոր այս անցած դարձածներէն յետոյ չարժեք ապրիլ ալ...

Օթթօ.— Ուրիշ զոհեր չի պահանջեր, այլ կը հրամայէ որ... Ո՛ւ՛, չեմ կրնար, չեմ համարձակիր քու առջեւ...

Պեղլա.— Բայց ի՛նչ կայ, ի՛նչ կայ... Կ'ահաբեկես զիս վերջը վերջոյ... Այս բոլորը գիտնալէս յետոյ, կարելի է իմ ներկայութեանս ըսել ամէն ինչ, և եթէ կորսնցնեմ հայրս, կորսնցնելիք ուրիշ ոչինչ ունիմ այլեւս...

Բաղապարհ.— Անոր անձկութեան հետ խաղալէն աւելի անգութ ոչինչ կայ արդարեւ... Տե՛ս ի՛նչ զրուցեան մէջ կը գնես զայն... Սկսար քանի որ, ըսէ՛ մեզի ինչ որ ալ ըլլայ... Մեզ սպասող կացութենէն վատթար ոչ մէկ բան կ'երեւակայիմ ես...

Օթթօ.— Իրաւունք ունիք... Իսկ արդ, ան կը պատուիրէ ու կը պահանջէ որ ես ի՛նչս հրամայեմ մահապատիժը դորձադրողներուն...

Պեղլա.— Անո՞նց, անոնց որ պիտի սպանեն հայրս...

Օթթօ.— Այո՛:

Ֆորիս.— Զազրեղին, զազրեղին...

Պեղլա.— Դո՛ւն, Օթթօ՛, դո՛ւն... Սխալ է... Ան չէ համարձակած... Կարելի՛ բան չէ, և չցատկեցի՞ր, չմտնա՞

կեցի՞ր, չորածեցի՞ր, հոգիիդ մէջ ոչինչ չգտա՞ր զայն ականար-
կով շանթահարելու համար... Դեռ չեմ հաւատար ատոր,
և ո՛չ մէկ պատերազմի մէջ տեսնուած չէ այսօրինակ բան
մը... բայց կարելի՞ չէ, ասիկա փորձ մըն է միայն... Հաս-
կընալ ուզած է ան թէ մինչեւ ո՞ւր կարելի է երթալ, ուրիշ
որ և է մէկէ միւր աւելի լաւ քիտէ արդէն թէ աշխարհիս վրայ
մէկ մարդ, ըլլայ նոյնիսկ գերմանացի, չի կրնար ընդունիլ
ատիկա... Ի՞նչ պատասխանեցիր դուն... Կը յուսամ թէ
այժմ գիտէ ան ինչ որ կ'սպասէ իրեն, և եթէ դժբախտաւ
թեամբ մը Գերմանիա ծնեք ես քու, բոլոր հոն գտնուող-
ներուն նման չես դնա...

Օրթո.— Անիկա հարկադրուած կ'ընէ, ինչ որ կ'ընէ...
Հոս գտնուած միակ սպան ես եմ... օրէնքը այս է...
ուրիշ կերպ չարժիլ չի կրնար ան...

Պեղա.— Ուրիշ կերպ չի՞ կրնար չարժիլ... Եւ դուն կը
համարձակի՞ս ինձ ըսել այդ... Իբրեւ թէ կը հաստատէիր... բայց
դո՛ւն, ի՞նչ ըսիր դուն... Ի՞նչ էրիր, ի՞նչ կը խորհիս ընել...

Օրթո.— Ըսի որ անկարելի էր ատիկա...

Պեղա.— Վերջապէս, վերջապէս, բառ մը ահա...
Առաջին բառը ահաւասիկ որ վայել է մեզի և որով կը
ճանչնամ մարդը զոր ընտրած էի... Իսկ ի՞նչ պատասխա-
նեց ան... Չպնդե՞ց, կ'ենթադրեմ...

Օրթո.— Ըսաւ թէ ժամը մինչեւ եօթը խորհելու ժա-
մանակ կու տար ինձի... Եթէ ճիշտ եօթին զինուորներուս
գլուխը չգտնուիմ — խոհանոցի ետեւի փոքր գաւթին մէջ—
ձերբակալել պիտի տայ զիս, պիտի կանգնեցնէ հօդը քով,
պատին առջեւը, և մահապատիժը գործադրողներուն ի՛նք
անձամբ պիտի հրամայէ երկուքիս մահը...

Պեղա.— Շատ լաւ. երկուքիդ մէջտեղը պիտի կե-
նամ ես... Ան երեք հրացանաձգութիւն պիտի հրամայէ
և ամէն ինչ պիտի լմննայ ահա... այս բոլորէն յետոյ ապրիլ
կարելի՞ չէ ալ...

Յորիս.— Ե՛ս ալ պիտի երթամ...

Պեղա.— Եւ «մարդը չար չէ՝ եղեր», ինչպէս որ կ'ը-
սես... Իրենց առնէն մարդասէր պետերէն մին է եղեր...

Օրթո.— Պատերազմ է ասիկա...

Պեղա.— Ո՞վ չղթայազերծեց բայց պատերազմը...

Օրթո.— Դո՛ւք Պելճիգացիքդ իսկ... Եւ մեզմէ շատե-
րուն հոգիին մէջ մահը կար, երբ քալել պէտք եղաւ ձե-
զի դէմ... Բայց դո՛ւք ուղեցիք ատիկա: Օ՛, ձեր սիրելի
թագաւորը չա՛տ լաւ գործ մը ըրաւ այն օրը, երբ խաղաղ
բանակի մը—որ իբր բարեկամ կ'ուզէր անցնիլ ձեր երկրէն
—արգելք հանդիսացաւ:

Քաղաքապետ.— Լռէ՛, մեր թագաւորը ուղեց այն, ինչ
որ կ'ուզէինք մենք ամէնքս ալ, և էթէ հարկ ըլլար վաղը
վերստին ընել ինչ որ ըրինք՝ դուք մեզ կրկին միեւնոյն
տեղը պիտի գտնէիք, մեր աւերակներուն, մեր մարտիրոս-
ներուն և մեր մեռելներուն մէջտեղը՝ վերսկսելու պատ-
րաստ...

Յորիս.— Դացէ՛ք ըսէք ատիկա ձեր կայսեր...

Օրթո (Յանկարծ խստանալով՝ սպառնակաւ դիմելով մը).
— Չգո՛յն...

Քաղաքապետ.— Օ՛ն, օ՛ն, դադրեցնենք այս յիմարու-
թիւնները և համբերող ըլլանք... չկորսնցնենք մեր պաղա-
րիւնը... Հրամանատարը հրէջ մըն է, տմարդի մը, ինչ որ
կ'ուզէք, բայց իր տեսակէտով իրաւունք ունի. ան կը հե-
տեւի կանոնադրութեան, իր հասկացողութեամբ այլապէս գոր-
ծել անկարելի է... Անգամ մը եւս կը հարցնեմ Օթթային.
բացարձակապէս ճիշտ է որ իր որոշումին վրայ պիտի
չանդադրառնայ ան: Վերջին բողոքները յաճախ մեծ յեղա-
շրջումներու կ'առաջնորդեն մարդս, և ամենէն յամառներու
իսկ խորհիլ կու տան...

Օրթո.— Այնպէս ինչպէս որ ես կը ճանչնամ զինք— և
ես աւելի քան տասը տարիէ ի վեր կը ճանչնամ զայն—գոր-
ծադրել պիտի տայ ան կէտ առ կէտ իր որոշածը:

Քաղաքապետ.— Մահապատիժը գործադրողներուն հրա-
մայելու գործը չի՞ կրնար ենթասպայի մը յանձնել:

Օրթո.— Պիտի չընէ ատիկա: Մնաց որ մտածելով այդ մասին
չափը քիչ մը շատ անցած կ'ըլլայի՝ քիչ առաջ, իբր կը հաստա-
տէի թէ ո՛չ մէկ արտունջ ունէր ինձի դէմ... Մերթ տեսակ լը

անբարեացակամութիւն, գրեթէ տեսակ մը քէն նշմարած եմ ինծի դէմ... Լաւ չիմ գիտեր, ի՞նչ բանի վերագրել այդ թերեւս իմ անտո՞ն ընտանիքիս հարստութիւնը կը մթագնէ իր գեղջուկ ազնուականի աղքատութիւնը... Թերեւս երկրին մէջ ամուսնացած ըլլալս՝ անոր բնակիչները շատ սիրած ըլլալու կասկածը կը հրաւիրէ վրաս... Պատահեր է յաճախ որ զիս սխալի մը մէջ բռնելով գո՞հ մնացած ըլլայ, կամ փորձի ենթարկէ զիս անկէ ցայտուն օրինակ մը եզրակացնելու համար, որ ցոյց կու տայ անգամ մը եւս, մեր զինուորներուն, ո՛չով գերման կարգապահութեան...

Քաղաքացիներ.— Իսկ եթէ ես իրմէ խնդրէի ի՛ր կողմէ մահապատիժը հրամայուելու չնորհը:

Օրթո.— Խորհեցայ այդ մասին... Բնականօրէն և վրձնապէս մերժեց, ըսելով որ չէր կրնար ընել այդ պատիւը բմբոստի մը և դաւաճանի մը...

Յօրիս.— Դաւաճանի՞ մը...

Քաղաքացիներ.— Բայց անշուշտ, դաւաճան, դաւաճան կը կոչէ ան բոլոր անոնք, որ յօգուտ Գերմանիոյ չեն դաւաճաներ իրենց հայրենիքին...

Օրթո.— Աւելցուց ասով հանդերձ՝ թէ բոլոր օրէնքներուն հակառակ էր ատիկա. պնդել անօգուտ էր այլեւս...

Քաղաքացիներ.— Լաւ... Ի՞նչ կը խորհիս ընել դու:

Օրթո.— Ինչ որ պիտի որոշէ Պէլլան...

Քաղաքացիներ.— Եւ ի՞նչ կ'ուզես որ ընէ Պէլլան...

Պէլլա.— Որ մերժէ հնազանդիլ:

Յօրիս.— Տարակոյս չկայ...

Քաղաքացիներ.— Իսկ եթէ մերժես հնազանդիլ, Օթթօ՛, կը խորհի՞ս թէ մեր մերժումը կրնայ բան մը փոխել իմ ճակատագրէս...

Օրթո.— Համոզուած եմ, դժբախտաբար, թէ ոչինչ պիտի չկրնայ փոխել, ինչ որ ալ ըլլայ...

Քաղաքացիներ.— Միւս կողմէ, եթէ ան մերժէ հնազանդիլ, Պէլլա՛, աչքի առջև կ'ունենա՞ս իր մերժումին բոլոր հետեւանքները... Պիտի բռնուի ան և անմիջապէս պիտի գնդակահարուի իմ կողքիս: Ճիշտ ըսածիս պէս, անանկ չէ՞, Օթթօ...

Օրթո.— Առանց ամենազոյզն կասկածի:

Քաղաքացիներ.— Ա՛յս է ուզածդ, Պէլլա... Ան պիտի մեռնի միեւնոյն ժամուն, ինչպէս ե՞ս ուրեմն...

Պէլլա.— Միեւնոյն ժամուն՝ ինչպէս ե՛ւ ես...

Քաղաքացիներ.— Յայտնի չէ թէ պիտի թոյլ տա՞յ քեզ մեռնելու մեղի հետ...

Օրթո.— Ուղիղ առաջին անգամը ըլլալով անոնք չնորհ ըրած պիտի ըլլան կոնջ մը... Այս մասին ոչինչ կայ վախճալիք... Ամէն պարագայի տակ իմ գիտնալիք բանս է ատիկա և ե՛ս կը խառնուիմ ատոր...

Քաղաքացիներ.— Կ'ընդունի՞ս, Օթթօ...

Օրթո.— Ես կ'ընդունիմ ա՛յն ինչ որ ինծի կը վերաբերի, այսինքն պիտի մերժեմ հնազանդիլ, բայց չեմ ընդունիր որ իմ մահս պատճառ դառնայ Պէլլայի մահուանը...

Քաղաքացիներ.— Ուրեմն, Պէլլա չհնազանդիլ հրամայելով՝ քեզ կը զրկէ մահապատիժը գործադրողներուն առջև: Ասոր իրաւունք ունի ան, եթէ երբեք բացարձակապէս որոշած է չապրել քեզմէ վերջ... Եթէ մահուան մէջ չենք ընկերանար անոր որ դիտումով և կամովին մեռնելու կը մղենք, ինչ որ կ'ընես դուն, Պէլլա՛, — բացայայտօրէն անոր հետեւիլ խոստանալէ վերջ — գործած կ'ըլլանք ամենէն զրգուելի և ամենէն ստորին ոճիրներէն մէկը աշխարհիս վրայ... Խորհեցէք երկուքդ ալ, իմ առջևս վճռական և հանդիսաւոր յանձնառութիւն մը առնելու վրայ է խնդիրը...

Պէլլա.— Ամէն ինչ մտածած և յանձն առած եմ...

Քաղաքացիներ.— Օթթօն պիտի մեռնի ուրեմն մէկ ժամէն և դուն ալ միասին... Ա՛յս է ուզածդ...

Պէլլա.— Ճիշտ այդ է և իմ ամբողջ ուզածս...

Քաղաքացիներ.— Կ'ընդունի՞ս Օթթօ:

Օրթո.— Կ'ընդունիմ, քանի որ այդպէս կը բաղձայ Պէլլան...

(Լուսիք)

Քաղաքացիներ.— Շատ լաւ, դուք արժանի էք մէկը մէկու, դուք ապացոյցը տուիք ինձ թէ կը սիրէք զիս, իսկ զիրար՝ կեանքէն աւելի... Այժմ երբ ապացոյցը տրուած և

ձեր անձնագործութիւնը կատարուած է, որպէս թէ մահը կնքած ըլլար զայն, տկարանալէ վախ չունինք ալ, կրնանք ազատօրէն խօսիլ... Այս ամբողջ եղբրական երազին մէջ անխուսափելի և անհրաժեշտ մահ մը միայն կայ՝ իմինս: Միւս երկուքը մեզմէ կախուած են, այսինքն տեղի պէտք չէ որ ունենան... Եթէ այս վայրկեանիս տարածուած ըլլայի հողեվարքի իմ անկողնիս վրայ, Պէլլա՛ս, դուն պիտի չմերժէիր լսելու և դորձադրելու իմ վերջին կամքս... Ես հոս՝ ոտքի վրայ եմ, բայց աչքան մօտ իմ վախճանիս, որպէս թէ անկողնի մը վրայ տա-
րածուած ըլլայի... (Ժամը վեցը կը զարնէ.) Ժամը վեցն է, կը լսես... Կը տեսնե՞ս, ես մատով կը չօգտօնեմ զայն. աւել-
ի՛ն, ես տէրն եմ ամբողջովին իմացականութեանս, ինչ որ չեն յաճախ մեռնողները, որոնց բանականութիւնը կը մթազ-
նի... Կամքը զոր կ'ուզեմ քրտայայտել, աղաչանքը զոր կ'ուզեմ ընել երկուքիդ, պէտք է ուրիշ ո և է բանէ աւելի նուիրական ըլլայ ձեզի համար: Կը խոստանա՞ս ինձ, Պէլլա՛, ինչպէս կը խօստանան մեռնողներուն, ընել բարեպաշտօրէն՝ ինչ որ պիտի պահանջուի քեզմէ...

Պէրլա... Գիտեմ ինչ որ պահանջես պիտի ինձմէ, բայց չեմ կրնար քեզի խոստանալ թէ պիտի արտօնեմ Օթթոյին ըլլալու հօրս ու իմ մարդասպանս...

Քաղաքացիները.— Այսպիսի վայրկեանի մը բառերու հետ չխաղանք ա՛լ, Պէլլա՛, որոնք մերկացած են իրենց տարու-
ղութենէն ու իրականութիւնը դաժանօրէն կը ծածկեն... Օթթօն կու գայ յայտնելու մեզի մտածած միակ ճշմարտու-
թիւնը, ապացուցանելով թէ ինք պատրաստ է զոհելու իր կեանքը, ո՛չ միայն փրկելու իմինս, եթէ կարելի ըլլար ատիկա, այլ մինչև իսկ քեզ չպատճառելու համար իմ մահուանս անպատասխանատու և ակամայ գործիքը ըլլալու վիշտը... Արդ, մեզի կը մնայ, արժանի ցոյց տալ ինքզինք-
նիս այդ զոհողութեան, մերժելով զայն:

Պէրլա.— Եթէ չընդունէի, արժանի պիտի չըլլայի աղ-
ջիկը համարուելու...

Քաղաքացիները.— Բառե՛ր, նորէ՛ն բառեր, Պէլլա՛, որոնք չեն ժօռնար իրականութեան: Ժամանակ չունինք բնա-

կորսնցնելու խօսքերու շուրջ, որ կարեւորը չեն ըսեր... Վայրկեանները կը սահին, չատ քիչ ժամանակ ունիմ ու պի-
տի չուզէի մեռնիլ քեզ համոզելէ առաջ: Օթթօն, դուն ինծի չափ գիտես այդ, անելի մէջ ինկած է ու չի կրնար դուրս ելլել անկէ: Անիկա, այսպէս ասած, մեքենայօրէն արդարացուած է... Ինծի պատճառելիք չարիքին համար նոյնքան անպատասխանատու է ան որքան կրած սուրին կամ ինծի ուղղուելիք տասներկու գնդակներուն հա-
մար... Պէտք է իրերը տեսնել ինչպէս որ են և բարձր մնալ խօսքերէն ու տպաւորութիւններէն բոլոր եղելու-
թեանց, որ ցոյց կու տան զանո՞ք այնպէս ինչպէ՞ս որ չեն... Եթէ անոր մերժումը կարենայ որ մը կամ ժամը յապաղեցնել գործադրութիւնը իմ մահափճոխս, տառապէս պիտի ըմբռնէի քու որոշումդ, բայց ան երեք վայրկեան իսկ պիտի չու-
շացնէր զայն... Ինք կամ մէկ ուրիշը ըլլայ կրակելու հրա-
ման տուողը, տասը կամ տասներկու գնդակները որ մարմ-
նիս մէջ պիտի մխրճուին՝ հոն միեւնոյն աւերը պիտի գործեն...

Պէրլա.— Բաւական է, բաւական...

Քաղաքացիները.— Ո՛չ, բաւական չէ, չխոստացար տա-
կաւին ինձ...

Պէրլա.— Խոստանալ չեմ կրնար...

Ֆրոյս.— Պէլլա՛...

Պէրլա.— Ի՞նչ կ'ուզես...

Ֆրոյս (Քոչը քեւերուն մէջ նետուելով).— Չեմ գի-
տեր...

Քաղաքացիները.— Ես կատարեցի պարտականութիւնս ու
դուն հաւանութիւն յայտնեցի ինձ Պէլլա: Ես զոհեցի կեան-
քըս, զոհեցի զայն աւելի դիւրաւ որքան չէի յուսար իմ
ոյժէս: Հերոս մը չեմ ես, այլ խեղճ մարդ մը՝ որ ո՛չ մէկ
բան ըրած է այսօրուան ըլլալիքին համար պատրաստ
գտնուելու... Ատիկէ աւելին պահանջելու չէ ինձմէ... Սա-
մաններ ունի ոյժս... Վարժութիւն չունիմ ես տանջուելու
ու դժբախտութեան գլուխ տալու... Կրնամ կրել իմինս,
բայց ուրիշներունը՝ ո՛չ. ու կ'զգամ թէ տաճնց տկարանալու
պիտի չկարողանամ երթալ մինչև ծալը, եթէ պարտիմ իմ

կորուստովս պատճառ դառնայ փրկութեանը կեանքերուն ամենէն թանկագինին զոր կը խորհէի փոխարինած ըլլալ... Ինծի պիտի չպատճառես միակ աններելի ցաւը որ կրնայ դեռ վերաւորել զիս... Պէտք է հասկնաս ասիկա... Ինծի օգնել պէտք է քիչ մը... Բայց ատոր փոխարէն կ'ընկճէք զիս՝ երկուքդ ալ... Կ'ուզե՞ս ուրեմն որ հայրդ համարձակ չկանգնի թշնամիին դէմ... Իմ մահէս չէ որ կը վախնամ, այլ քու կիսէդ... Մի՛ խորտակեր ուժերս, որոնց պէտք պիտի ունենամ շուտով... Ես զոհեցի կեանքս, բայց ո՛չ ձեր երկուքիդ կեանքերը, ատիկա մահս կրկնապատկել ու տանջանքս երեք անգամ աւելցնել պիտի նշանակէր։ Ու կորովը զոր հաւաքած եմ, երբե՛ք պիտի չբաւէր ինձ, եթէ իմ քովս ի վեր ձեր տապալուծը տեսնէի...

Պեղա (նեծկլալով եւ նետուելով հօրը քեւեռուն մեջ) . — Հայր...

Քաղաքացիներ. — Այդ արցունքներուն կ'սպասէի, Պէլլա՛ս, անոնք կ'ապացուցանեն ինձ թէ կը խելամառիս ալ և թէ անգործելիութիւնդ տեղի կու տայ...

Պեղա. — Չե՛մ կրնար, չե՛մ կրնար, պիտի չկրնամ երբեք...

Քաղաքացիներ. — Անհրաժեշտ է ատիկա, ժամանակը սուղ է սակայն, ու դուն մահուրնէ աւելի տխուր կը դարձնես կեանքիս վերջին վայրկեանները...

Պեղա. — Չփորձուեցաւ ամէն ինչ, քեզ կը մնայ դեռ փախուստը...

Քաղաքացիներ. — Փախու՞ստը... Ո՞ր փախուստը... Ո՞ւր-կէ, ո՞ւր երթալու համար... Պաշարուած է տունը...

Պեղա. — Անոնք որ տունը պաշարած են, կը նաղանդին Օթթոյին. կը մնայ պարզ հրամայել անոնց...

Քաղաքացիներ. — Օթթօն պատասխանատու է իմ տեղս, եթէ փախիմ, ինք պիտի բռնէ իմ տեղս պատին ներքեւը...

Պեղա. — Ինք ալ կը փախի քեզի հետ։

Քաղաքացիներ. — Չերբակալուելու համար միասին ասկէ երկու հարիւր քայլ հեռուն... Միեւնոյն խաղը պիտի ըլլար այդ, ու նուազ մաքուր... Եւ եթէ ես կարողանայի

խոյս տալ, ուրիշ շատեր հատուցանէին պիտի իմ տեղս... Փրկութեան ըստ հաւանականութեանց մէջ ամենէն հաւանականը ամէն գնով ո՛չ մէկ բան չփորձելն է... Ո՛չ, անելի մէջ ինկեր եմ ես ու նշմարուած՝ լմնցած է. մեռած նկատեցէք զիս... Վերջին օրերս են ալ։ Ապարելու արժանի օրերը, անցեր են ալ ինծի համար... Շատ կանուխ չեմ մեռնիր. ո՛չ մէկ բանի կ'սպասէի ա՛լ։ Փոխան յամբ, անօգուտ. տխուր և հաբեկեալ անկողնի մահուան մը, ինձ կը ներկայանայ յանկարծական, պատուաւոր, առանց մտածումի, առանց տաժանքի վախճան մը, որ փրկէ թերեւս քաղաքի մը կէսը... Յիմարութիւն պիտի ըլլար վարանիլ չամ մահիճը ախոսալը... Ես ալ՝ մահէն վախցած եմ։ Եթէ ժամանակին ըսէին ինձ թէ գիշեր մը պիտի գիմաւորէի զայն, ինչպէս այստեղ կը դիմաւորեմ, այն ատեն ապրիլ պիտի չհամարձակէի այլեւս... Այժմ հազիւ թէ կը խորհիմ այդ մասին... Պէտք է ջանամ, ճգնիմ, և մտամփոփուիմ, ինքզինքիս հաշիւ տալու համար, վերջապէս բաւական ծանր և չնախատեսուած բան մըն էր այս... Հեռուն կարծես զարհուրանքի լեռ մը ըլլայ որ կը խափանէ հորիզոնը... Որքան որ կը մօտենաս՝ ամէն ինչ կը ջնջուի, կը հարթուի, մօտէն՝ ալ ոչինչ...

Պեղա. — Լաւ ուրեմն, եթէ բան մը չէ թո՛ղ որ մենք ալ մեռնինք քեզի հետ...

Քաղաքացիներ. — Իմ մասիս՝ արժէքէ զուրկ է, որովհետեւ վերջին օրերուս կը մօտենայի, արժէքէ զուրկ է մանաւանդ անոր համար որ անհրաժեշտ էր ասիկա... Բայց ձեր երկուքին համար ամէն ինչ է ան. զո՛ւր կ'առարկէք, կեանքն է որ կ'սկսի ձեզի համար...

Պեղա. — Կեանքը կ'սկսի... Ո՛, գեղեցկանայ պիտի ան, կեանքը որ կ'սկսի այսօր...

Քաղաքացիներ. — Անիկա պիտի ըլլայ ինչ որ պիտի ընէք զայն... Ահաւոր աղէտներէն յետոյ նոյն իսկ, միշտ այն է ինչ որ կ'ընեն զայն... Բայց ալ բաւական է... Ես խնդրեցի, աղաչեցի, պատճառաբանեցի... Վայրկեանները կը գահավիժին ու վերջինները կը կորսնցնեմ ես, պայքարելու համար

քեզի դէմ, փոխանակ քեզ ջերմօրէն բազուկներուս մէջ սեղմելու... Այո՛, կամ ո՛չ, կ'ուզե՞ս ընել ինչ որ կը պահանջեմ քեզմէ... Կը դիմեմ Օթթոյին, իւր լուսթիւնը ինձ կ'ապացուցանէ թէ ան կը հասկնայ... Իրերը կը տեսնէ ան արդէն ինչպէս որ ե՛ս կը տեսնեմ կամ թէ պէտք է տեսնել... Այսօր քեզ լսած չրլլալնու համար շնորհապարտ պիտի ըլլաս օր մը մեզի... Բայց վերջացնելու է ալ, պէտք է գործել ու ձեռք առնել կարգ մը նախազուշուծիւններ հակառակ քու կամքիդ, վերջին բոպէներու խնդուծիւններէն արգիլելու համար քեզ... Փակեմ քեզ սենեկին մէջ որ այս դուռնէն զատ ուրիշ ելք չունի... Բանալին Օթթոյին կու տամ որ ազատ պիտի թողու քեզ երբ լինեցած ըլլայ պիտի ա՛լ ամէն ինչ...

Պեղա. — Բանտարկե՞լ դիս այստեղ այն պահուն... Ձե՛մ ուզեր, չե՛մ ուզեր...

Քաղաքացիք. — Մեզ պիտի չհարկադրես, Օթթոյին ու ինձ, բռնութիւն բանեցնելու վրադ, ուժով հեռացնելու քեզ ու կոռուելու դէմդ... Ահաւոր պիտի ըլլար տօթկա... Ձե՞ս տեսներ ուրեմն վիճակս... Ձե՞ս խորհի՞ր որ հոս կը վատնեմ վերջինները ուժերուս, ու մէկի տեղ տասը անգամ կը մեռնիմ քու սխալիդ պատճառով... Դիտէ՛ դիս սա կայն... Ոտքի վրայ չեմ կարող կանգնիլ, դիմանալ չեմ կարող երբեք, ալ չափազանց է չսկսեցա՞ր վերջապէս...

Պեղա (Հեկեկալով հօր բազուկներուն մէջ կ'իյնայ). — Իսկ ես ալ լինեցայ ահա... Ըրէ ինչ որ կ'ուզես... Կը խոստանամ ինչ որ կը պահանջես...

Քաղաքացիք. — Վերջապէ՛ս, վերստին կը գտնեմ ու կը ճանչնամ քեզ: Թոյլ տուր ինձ առանց անդոնանքի համբուրել քեզ երկարօրէն: Դուք ուրեմն պիտի ապրիք միասին երկուքդ ալ: Կարծես ինձ շնորհք մը ըրին... Բայց մի՛ մոռնաք որ մեռնող մ. լրդու մը ըրած էք այդ խոստումը... Ես աւելին կ'ուզեմ սակայն... Մոռնալ չեմ պահանջեր քեզմէ, Պէլլաս, ատիկա քու ձեռքդ չէ: Ո՛չ ալ ներել Օթթոյին, ներելու բան չկայ արդէն: Քեզմէ պարզապէս կը պահանջեմ զայն չբաժնել բազուկներէդ... Կը խոստանա՞ս այս ալ:

Պեղա (Տկար ձայնով). — Այո՛... .

Քաղաքացիք. — Եկո՛ւր համբուրէ՛ զինք, Օթթո՛... .

Պեղա (Սարսալով). — Ո՛չ, ո՛չ... ո՛չ այժմ...

Քաղաքացիք. — Անիկա մեզմէ աւելի դժբախտ է: Ան կը կրէ սոսկալի աղէտին ամբողջ ծանրութիւնը, չեմ կարծեր որ իր տեղը ես պիտի կարողանայի տանիլ այս բեռը: Մեղքընալ պէտք է... Կամաց կամաց դուռն պիտի վարժուիս սիրելու զայն, ինչպէս կը սիրէիր դեռ երէկ... Եւ յետոյ, անտարակոյս շուտով մայր ըլլաս պիտի դուռն... Պէտք չէ որ ծնելիք երախան յետին և ամենէն արգահատելի զօրը ըլլայ այս տղամիւս: Դիտեմ որ սկիզբները խիստ տխուր ու դժուարին պիտի ըլլայ կեանքը... Համբերութեամբ սպասէ... Լսէ խոնարհաբար անոր թեւագրութիւնները՝ խոհական են որոնք միշտ, և չարունակ ներողամտութեամբ լեցուն, բարեացակամ ու շուտ մոռցող, ինչ որ անհրաժեշտ է մոռնալ... (Ժամը եօթը կը հնչէ.) Ժամը եօթը... Դուք կը զարնեն. ժամանակ է, մեզ փնտռելու կու գան, Օթթո՛... Համբուրե՛նք զիրար վերջին անգամ մըն ալ, Պէլլա... Եկո՛ւր թեւերուս մէջ, Յիօրիս... Մեծցած ես արդէն... Քեզի կը վստահեմ քոյրդ մենք զիրար սիրեր ենք միշտ: Եկո՛ւր, Օթթո, պէտք չէ որ սպասեն անոնք...

(Կ'ուղղուի դրան կողմը.)

Պեղա (Կախուելով անոր հագուստներէն). — Ո՛չ, ո՛չ... ո՛չ տակաւին... Ձե՛մ կրնար... Երթա՛լ կ'ուզեմ...

Քաղաքացիք (Խնկիկներ ազատելով). — Ո՛չ մէկ բառ... ո՛չ մէկ ձի... պիտի չկրնամ կրել այլեւս: Յիօրի՛ս, զօրավի՛դ եղիր քոյրդ... (Կը հրէ Պէլլան եւ դուռն կ'իյլէ Օթթոյին հետ, բանալով դուռը կը գոցէ. լուսթիւն: Պէլլա օտարածուած է սախակիին վրայ՝ կես մը Յիօրիս բռնած է զայն, կը հեծկլայ.)

Յիօրիս (Գորովագին զայն շոյելով). — Մի՛ լար, քոյրի՛կ, իր վրէժը պիտի առնենք, իր վրէժը պիտի առնենք իր վրէժը պիտի առնենք...

Պեղա (Կը կանգնի, կը նայի իր շուրջը եւ յանկարծ կը բարձրանայ եւ կը վազէ դրան կողմը). — Ո՛չ, ո՛չ, չե՛մ ուզեր...

Ֆլորիս (Նեհեհն հասնելով)։— Ի՞նչ կ'ընես... Ի՞նչ կ'ուզես :

Պեղա։— Կ'ուզեմ աղաղակել, լալ, իբր ոտքը լինալ, սպանել ինքզինքս անոր առջեւ... Ձեռն գրեմ... Ամէն ինչ չփորձեցին... (Կը շարժէ դուռը) Գոցա՛ծ են բանալիով... (Կը վազէ դեպի պատնեհները, կը բանալ մեկը, աչի նայուածով, բարձրութիւնը կը չափէ եւ կ'ընկրկի բնագոյրաւ, Ֆլորիս ո՛ր կը հետեւի իրեն՝ մեղքէն կը բռնէ եւ դեպի ներս կը հրէ։)

Ֆլորիս։— Կը տեսնե՞ս, շա՛տ բարձր է...

Պեղա (Դեպի դուռ կը վերադառնայ, զոր ուժգնօրէն կը ցնցէ)։— Կարելի՛ բան չէ։ Կարելի՛ բան չէ... Եւ սակայն, եթէ ես հոն ըլլայի... Ո՛վ գիտէ, մինչեւ վերջին վայրկեանը... Պէտք է... պէտք է... (Հրացանաձգութիւն մը. զարնուած կ'ընկրկի)։ Լմեցա՛ւ, լմեցաւ լմեցա՛ւ... Սպանեցին զայն... Ինչ որ կար յաւագոյն այս աշխարհիս վրայ... Պիտի չտեսնեմ պիտի չտեսնեմ այլեւս զինք...

(Կ'երթայ երեսկալով, յենուած Ֆլորիսի՝ կ'իյնայ քիկնաբոռին մէջ, ուր կը մնայ խորհակուած, եւ աչիքը սեւեռած, առանց արտասուելու։ Ֆլորիս կը փաքուի անոր՝ դեմք դեմքին, եւ կ'օրօրէ մեհեմաբար, կրկնելով. «Բոյրի՛կա... Բոյրի՛կա...» Լռութիւն։ Դուռը կը բացուի եւ սեմին վրայ կ'երեւին հրաւանասարը եւ Օքքո։)

Հրաւանասարը (Հանդիսաւոր կերպով)։— Տիկի՛ն, մահապատիժը գործադրողներուն անձամբ հրամայելով ես պատիւ ըրի ձեր պարոն հօրը։ Ինձի համար կը բաւէ որ ձեր ամուսինը կարգապահութեան հանգէպ իր ունեցած յարգանքը ցոյց տուաւ մինչեւ վերջին վայրկեանը։ Ես ձեզ կը վերադարձնեմ զայն։ Մեղադրելիք ոչինչ ունիք իրեն։ Ամէն ինչ լաւ անցաւ, շատ ուղիղ ու շատ գործացուցիչ կերպով... Ձեր պարոն հայրը մեռաւ հերոսի նման։ Իսկ այժմ, տեղակալ պարոն Հիլմէր, գացէ՛ք համբուրեցէք ձեր տիկինը...

Պեղա (Ցաւօքով)։— Կորսուեցէ՛ք, կորսուեցէ՛ք երկուքդ ալ...

Օքքո։— Ի՞նչ, ե՞ս ալ, Պէլլա՛... բայց չհասկցար...

Պեղա։— Ամէն ինչ հասկցայ... շա՛տ աւելին հասկցայ... Դո՛ւն ես որ երբե՛ք պիտի չհասկնաս ո ո ե է բան...

Օքքո (մօտենալով)։— Բայց Պէլլա՛...

Պեղա (Ընկրկելով)։— Մի՛ դպիր ինձ, հեռացի՛ր, մի՛ դպիր ինձ... Վերջացա՛ւ, ընդմիջա՛ւ վերջացաւ...

Ֆլորիս (Ոսկեր գետինը զարնելով)։— Իրաւո՛ւնք ունի, իրաւո՛ւնք ունի... Իրաւո՛ւնք ունի ան... Ձիս համբուրէ... Ես կը համբուրեմ քեզ... Մենք երկու հոգի ենք, երկու հոգի ենք...

Հրաւանասարը (Օքքոյին)։— Թողէ՛ք զանոնք... ես պէտք ունիմ ձեզի... Կ'երեւի թէ կը յարձակին, Օսթ-Գաբէլի կողմէն... Դուք կատարեցիք ձեր պարտականութիւնը... Անոնք ասկէ ոչինչ կը հասկնան... Աւելի կամ նուազ՝ ամէնքն ալ յիմար են այս երկրին մէջ...

Վ Ե Ր Զ

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Էջ 18 տող 5 և 17 «Բարտուղարը՝ կաթիլ «Քաղաքացի»»

6632

ՆՈՅՆ ՇԵՂԻՆԱԿԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

ԻՇԽԱՆՆԻԶԻ ՄԱՆԿԷՆ

ԿՈՅՐՆՐԸ (Ջահանկիր գրական հասարակություն,
Բ. հատորի մեջ)

Գին Գրք.

30 »

100 »

